

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Tukihenkilötoiminnan arkinen tavoitteellisuus

”Iloa, valoa, voimaa ja tie uuteen ystävyYTEEN.”

Iina Kuivas

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
4/2019

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja tuorisotyön koulutusohjelma

Tekijä: Iina Kuivas
Opinnäytetyön nimi: Tukihenkilötoiminnan arkinen tavoitteellisuus - ”Iloa, valoa, voimaa ja tie uuteen ystävyYTEEN”
Sivumäärä: 36 ja 15 liitesivua
Työn ohjaaja: Tarja Nyman
Työn tilaaja: Kehitysvammatuki 57 ry

Tämä opinnäytetyö käsittelee kehitysvammaisille henkilöille kohdistettua tavoitteellista tukihenkilötoimintaa. Kehitysvammatuki 57 ry kouluttaa tukihenkilöitä, sekä yhdistää tukihenkilön ja Helsingin kaupungin vammaispalvelun asiakkaan. Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijä myöntää tukihenkilötoimintaa ensisijaisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen, itsenäistymisen ja kehityksen tueksi. Toiminnan avulla kehitysvammaista henkilöä tuetaan myös harrastus ja vapaa-ajan toiminnassa. Sosiaalityöntekijä määrittää tukihenkilötoiminnalle yksilölliset tavoitteet, joita toteutetaan tuettavan toiveiden mukaan.

Kun kyse on tavoitteellisuuteen perustuvasta vapaaehtoistoiminnasta, on tärkeää selkeyttää kaikille osapuolille, mitä tavoitteellisuus tukihenkilötoiminnan kohdalla tarkoittaa. Toimintaa ei tule sekoittaa Kehitysvammatuki 57 ry:n tarjoamaan kaveritoimintaan tai kehitysvammaisille henkilöille myönnettävään henkilökohtaiseen apuun. Toimintaa myönnetään tilanteisiin, joissa avuntarve on lyhytkestoista. Tavoitteellisuus tukihenkilötoiminnan kohdalla perustuu arkisten asioiden mahdollistamiseen tukihenkilön tuen avulla. Opinnäytetyön tarkoitus on avata tukihenkilötoiminnan sisältöä ja tavoitteellisuuden käsitettä kohderyhmälle.

Opinnäytetyön kohderyhmä muodostuu järjestön työntekijöistä, tukihenkilöistä, tuettavista ja heidän lähipiiristä, sekä muista toiminnasta kiinnostuneista henkilöistä. Kohderyhmä on tärkeässä roolissa opinnäytetyössä.

Tutkimusaineisto pohjautuu tukihenkilötoiminnan koordinaattorin teema haastatteluun, sekä toiminnassa mukana oleville tukihenkilöille suoritettuun kyselyyn. Menetelmien avulla on kerätty kokemustietoa, josta opinnäytetyön perusta muodostuu. Jotta opinnäytetyö palvelisi kohderyhmää mahdollisimman hyvin, on siinä huomioitu tukihenkilöiden toiveita ja tarpeita koulutusten palautteiden avulla.

Opinnäytetyö sisältää tukihenkilötoiminnan tavoitteellisuutta käsittelevän ryhmätyömenetelmän, sekä kuvatuettuja lomakkeita tukihenkilötoiminnan tavoitteisiin ja tuettavan toiveisiin liittyen. Opinnäytetyön pohjautuessa kokemuksiin, sitä voidaan sitä myös käyttää järjestön sisällä hiljaisen tiedon siirron välineenä.

Asiasanat: osallisuus, tukihenkilöt, kehitysvammaiset, vapaaehtoisuus, tavoitteet, Helsinki

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Youthwork and communality

Author: Iina Kuivas

Title: Everyday goals in support personnel work – “Joy, lighten, strenght and a way to new friendship”

Number of Pages: 36 and 15 attachment pages

Supervisor: Tarja Nyman

Subscriber: Kehitysvammatuki 57 ry

The thesis deals with purpose-based support personnel work for people with disabilities. Kehitysvammatuki 57 ry is in charge of training support personnel and also connects them with the city of Helsinki disability service customer. The city of Helsinki’s social worker grants support personnel activities to support social interaction, independence and personal development. Also supporting in hobbies and leisure activities is part of the work. A social worker sets individual goals based on the needs of the supported person.

When it comes to purpose-based volunteering, it is important to clarify to all parties what the goals are. Activities are granted in situations where the need for assistance is short-term. These activities should not replace other forms of service, such as personal assistance or friendship action that is also produced by the same organization. The purpose of support person activities is to make everyday things possible for the disabled people with the help of a support person.

The target group of the thesis consists of the employees of the organization, support staff, the supported individuals and their related persons, as well as other persons interested in the activity. The target group plays an important role in the thesis.

The material of the thesis is based on an interview with the coordinator responsible for support personnel and a questionnaire to current support personnel. Methods have been used to gather experience-based knowledge from which the basis of the thesis is formed. In order for the thesis to serve the target group as well as possible, it takes into account the wishes and needs of the support staff through feedback from the training.

The thesis includes a group work method of the goal orientated activities in support personnel work. It also includes illustrated forms to describe the activities for the people with disabilities. As the thesis is based on the experience it can also be used as a tool for silent knowledge transfer.

Keywords: Participation, support personnel, disabled, volunteering,

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
1.1	Kohderyhmä.....	7
1.2	Tilaaaja.....	7
2	TUKIHENKILÖTOIMINTA.....	8
2.1	Tukihenkilötoiminta Kehitysvammatuki 57 ry:llä	8
2.2	Tukihenkilökoulutus.....	10
2.3	Vapaaehtoistoiminta.....	10
3	KEHITYSVAMMAISUUS.....	11
3.1	Oikeudet	12
3.2	Osallisuus	13
3.3	Itsemääräämisoikeus	14
4	TUTKIMUSMENETELMÄT	14
4.1	Haastattelu	14
4.2	Kysely tukihenkilöille.....	17
4.3	Tukihenkilöiden kokemuksia toiminnasta.....	20
4.4	Tukihenkilökoulutusten palaute.....	22
5	TUKIHENKILÖTOIMINNAN ARKINEN TAVOITTEELLISUUS	23
5.1	Toiminnan suunnittelu	24
5.2	Itsenäistymisen ja kehityksen tukeminen	28
5.3	Sosiaaliset suhteet.....	28
5.4	Harrastukset ja vapaa-aika	29
6	TILAAJALLE TUOTETTU MATERIAALI	30
6.1	Kuvitettu toiveet ja tavoitteet -lomake	30
6.2	Koulutusmateriaali	30
7	ARVIOINTI JA POHDINTA	31
	LÄHTEET.....	35
	LIITTEET	37

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee kehitysvammaisille henkilöille suunnattua tukihenkilötoimintaa ja sen tavoitteellisuutta. Olen itse toiminut tukihenkilönä helmikuusta 2018 asti. Osallistuin Kehitysvammatuki 57 ry:n tukihenkilökoulutukseen ja minulle löydettiin tuettava henkilö heidän kauttaan. Opinnäytetyön aiheen päätettyäni kysyin tuetavaltaani, mitä tukihenkilötoiminta on tuonut hänen elämäänsä. Hän vastasi minulle: ”Tukihenkilötoiminta on tuonut iloa ja valoa ja voimaa ja avannut tien uudelle ystävyydelle.” Omat ajatukseni toiminnasta ovat hyvin samanlaiset. Toiminnassa mukana olleena olen huomannut, kuinka tärkeää toiminta on molemmille osapuolille. Koen, että tukihenkilötoiminnan avulla voin toimia mahdollistajana ja antaa tukeni parini osallisuuden tukemiseksi. Valitsemalla Kehitysvammatuki 57 ry:n opinnäytetyöni tilaajaksi, voin auttaa heitä kehittämään tätä tärkeäksi kokemaani tuen muotoa.

Opinnäytetyön tarve nousi esiin tapaamisessa tilaajan kanssa. Keskustelimme tukihenkilötoiminnan tarkoituksesta, sen tavoitteellisuudesta sekä siitä, mikä tukihenkilön rooli tuettavan arjessa on. Tukihenkilötoiminnan sisällön avaamiselle oli tilaajallani selkeä tarve. Koimme tärkeäksi tuoda esille, mitä toiminnan tavoitteellisuus tukihenkilötoiminnassa tarkoittaa. Tukihenkilötoiminnan päätavoite on edistää kehitysvammaisten henkilöiden edellytyksiä elää ja toimia yhdenvertaisina yhteiskunnan jäseninä (Kehitysvammatuki 57 ry 2018). Toiminnalle on asetettu muun muassa osallisuutta ja itsenäistymistä tukevia tavoitteita. Näiden tavoitteiden myötä toiminta eroaa esimerkiksi Kehitysvammatuki 57 ry:n tarjoamasta Kaveritoiminnasta, jossa tavoitteena on aito ja kestävä kaverisuhde. Järjestön tarjotessa tukihenkilötoimintaa sekä kaveritoimintaa, on niiden erottaminen toisistaan tärkeää. Tukihenkilötoiminnalla ei myöskään tule korvata henkilökohtaista avustajaa. Alla on ote Kehitysvammatuki 57 ry:n taulukosta (Liite 1), jonka avulla toiminnan eroavaisuuksia pyritään tuomaan esiin. Taulukon tueksi kaivattiin syvempää kuvausta toiminnasta.

	Kaveri	Tukihenkilö	Henkilökohtainen avustaja Henkilökohtainen apu
Tavoitteellisuus	Tavoitteena on aito ja kestävä kaverisuhde.	Tavoitteena on lisätä asiakkaan mahdollisuuksia osallistua mm. harrastustoimintaan ja vapaa-ajanviettoon. Tavoitteena myös tukea asiakkaan itsenäistymistä. Tukihenkilötoiminta ei korvaa henkilökohtaisen apuun myönnettyjä tuntimääriä vaan ovat lisänä.	Tarkoituksena on auttaa vaikeavammaisen henkilön toteuttamaan omia valintojaan elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisina yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti

Kehitysvammatuki 57 ry, Kaverin, tukihenkilön ja henkilökohtaisen avustajan erot

(Kuvio 1)

Jotta jokainen toimintaan osallistuva saisi toiminnasta mahdollisimman suuren hyödyn, tulee jokaiselle toimijalle olla selkeää, mitä tämä tavoitteellisuus tukihenkilötoiminnan kohdalla tarkoittaa. Toimijoilla tässä opinnäytetyössä tarkoitan Kehitysvammatuki 57 ry:tä, toiminnasta kiinnostuneita ja aloittamista harkitsevia henkilöitä, tukihenkilöitä, tuettavia sekä tuettavien lähihenkilöitä. Kehitysvammatuki 57 ry:n kautta tukihenkilöä hakevista henkilöistä käytän tässä opinnäytetyössä sanaa tuettava. Tuettavasta ja tukihenkilöstä yhdessä käytän sanaa tukipari.

Kehitysvammatuki 57 ry:n kautta tukihenkilötoimintaan osallistuvien henkilöiden kuullessa kohderyhmään koen tärkeäksi, että huomioin tutkimustyötä tehdessäni jo toiminnassa mukana olevien tukihenkilöiden, sekä työntekijöiden kokemukset. Kehitysvammatuki 57 ry:n näkökulman opinnäytetyöhöni hain lähteiden, sekä tukihenkilötoiminnan koordinaattorina toimineen työntekijän haastattelusta. Tukihenkilöiden kokemuksia toiminnasta kartoitin narratiivisen kyselyn muodossa, jonka avulla keräsin tarinamuotoisia vastauksia heidän kokemuksistaan toiminnasta. Koulutus materiaalin tuottamisen tueksi tutkin aikaisempien tukihenkilökoulutusten palautteita. Palautteiden avulla keräsin tietoa siitä, mitä koulutukseen hakevat henkilöt kokevat tärkeäksi, onnistuneeksi tai epäonnistuneeksi. Käyttämieni tutkimusmenetelmien avulla sain kohderyhmän huomioivaa ja toiminnan kannalta tärkeää tietoa, jota voin käyttää kirjallisten lähteiden tukena opinnäytetyössäni.

Toivon myös, että opinnäytetyöni voi toimia kannustimena tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneille henkilöille, sillä uusille tukihenkilöille on tarvetta jatkuvasti. Tieto tukihenkilötoiminnasta on lähtenyt leviämään ja yhä useampi kehitysvammaisen henkilö ilmoittautuu Kehitysvammatuki 57 ry:lle tukihenkilön hakijaksi.

1.1 Kohderyhmä

Opinnäytetyön kohderyhmä on Kehitysvammatuki 57 ry:n tukihenkilötoiminnan parissa työskentelevät henkilöt, tukihenkilökoulutukseen hakeutuvat vapaaehtoiset, sekä muut tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneet. Kehitysvammatuki 57 ry:n koulutukseen voi osallistua 16 vuotta täyttänyt, joka on valmis sitoutumaan vapaaehtoistoimintaan. Tukihenkilöltä odotetaan vastuullisuutta, luotettavuutta ja elämäntilannetta, joka mahdollistaa toisen ihmisen tukena olemisen. (Kehitysvammatuki 57 ry 2019a) Tukihenkilönä toimimiseen ei tarvita aikaisempaa kokemusta tai koulutusta, joten kohderyhmä on hyvin laaja-alainen. Koen myös tärkeäksi, että kohderyhmä tuntee vapaaehtoistyön periaatteet.

1.2 Tilaaja

Kehitysvammatuki 57 ry perustettiin vuonna 1957 nimellä Vajaamielisten Tuki – De Psykiskt Efterblivnas stöd r.y ajamaan työtä eri toimijoiden välisen yhteistyön vahvistamiseksi. Vuonna 1966 yhdistyksen nimeksi otettiin nimi Kehitysvammatuki 57 Stöd för Utväcklingshämmande ry. Yhdistyksellä on takanaan pitkä ura kehitysvammaisten parissa tehtävästä työstä ja tänäkin päivänä se on suuri toimija alalla. (Kehitysvammatuki 57 ry 2019b)

”Tavoitteenamme on edistää YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumista yhteiskunnassa vahvistaen vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien ihmisten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. (Kehitysvammatuki 57 ry, Vaikuttamistoiminta)”

Kehitysvammatuki 57 ry järjestää kehitysvammaisille ihmisille paljon erilaista kerhoja ryhmätoimintaa, retkiä, leirejä, sekä vapaaehtois- ja tukihenkilötoimintaa. Toimintaa tarjotaan myös perheille erilaisten tapahtumien ja parkkitoiminnan myötä. Parkkitoiminta tarjoaa erilaisia lastenhoitopalveluita kehitysvammaisten lasten perheille. Palvelutoiminta, kuten tukiasunnot ja kotiyhteisöt ovat myös osa Kehitysvammatuki 57 ry:n tarjoamista palveluista. Kehitysvammatuki 57 ry:llä oli vuoden 2018 lopussa

62 työntekijää vakinaisessa työsuhteessa, sekä noin 200 lyhytaikaista työntekijää. Yhdistyksen keskeisimpiä rahoittajia ovat Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus sekä Helsingin kaupunki. (Kehitysvammatuki 57 ry 2019b) Kehitysvammatuki 57 ry aloitti tukihenkilöiden kouluttamisen vuonna 2017.

2 TUKIHENKILÖTOIMINTA

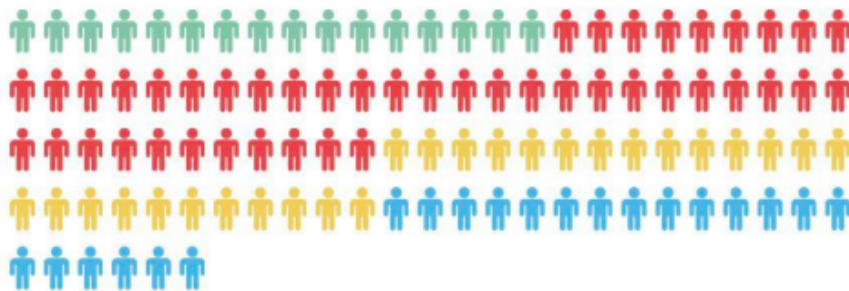
Tukihenkilötoiminta on yleinen vapaaehtoistoiminnan muoto, joka tukee yhteiskunnan auttamisjärjestelmää julkisen ammattiavun sekä henkilökohtaisen, lähipiirin antaman avun rinnalla (Korhonen 2005, 7-8). Lähipiiri on kehitysvammaiselle henkilölle luonnollinen tukiverkosto, jonka painetta tukihenkilö helpottaa toiminnallaan (Lehtinen 1994, 14). Tukihenkilötoiminta on luottamuksellista ja maksutonta vapaa-ajan toimintaa molemmille osapuolille (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 386). Toiminnalla on tuen muotona suuri merkitys kehitysvammaisille henkilöille, sillä se vaikuttaa yksilön kokemukseen elämästä ja sitä kautta siihen, miten he näkevät itsensä (Hyvönen 2010, 15).

2.1 Tukihenkilötoiminta Kehitysvammatuki 57 ry:llä

Tukihenkilötoiminta on osa Kehitysvammatuki 57 ry:n tarjoamaa tukitoimintaa. Kehitysvammatuki 57 ry kouluttaa tukihenkilöitä ja muodostaa tukipareja, eli yhdistää tukihenkilön ja kehitysvammaisen tukihenkilöä etsivän hakijan. Tukihenkilötoiminta tuotetaan Helsingin kaupungin myöntämällä järjestöavustuksella (Vuosikertomus 2017, 11). Tuettavat henkilöt ovat Helsingin kaupungin vähintään seitsemän vuotta täyttäneitä kehitysvammaisia asiakkaita. Tukihenkilöä voi etsiä omatoimisesti oman talouden ulkopuolelta tai ilmoittautua tukihenkilön hakijaksi. Tukisuhteen alussa määritellään yksilölliset tavoitteet toiminnalle ja solmitaan määräaikainen sopimus tukihenkilösuhteesta. Tukihenkilösopimus solmitaan tuettavan ja tukihenkilön välille. Sopimus solmitaan ensisijaisesti vuodeksi. Tukisuhteen aikana Kehitysvammatuki 57 ry tarjoaa tukihenkilöpareille työnohjausta ja vertaistukitoimintaa. (Pysyväisohje 2018; Kehitysvammatuki 57 ry 2019a) Kehitysvammatuki 57 ry:n vuoden 2017 vuosikertomuksen mukaan vuonna 2017 solmittiin 25 tukihenkilösopimusta.

Tänäkin vuonna näin moni uusi ihminen halusi antaa aikaansa vapaaehtoistoimintaan tai tukihenkilötoimintaan:

Kehitysvammatuki 57 ry – Vuosikertomus 2017 (Kuvio 2)

Helsingin kaupunki myöntää tukihenkilötoimintaa ensisijaisesti kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat erityistä tukea sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Syitä voivat olla esimerkiksi vaikea elämäntilanne tai yksinäisyys. Toimintaa voidaan myöntää myös itsenäistymisen ja kehityksen tukemiseen. Toiminnan avulla lisätään kehitysvammaisen henkilön mahdollisuuksia osallistua harrastuksiin sekä vapaa-ajan toimintaan. Tukihenkilötoiminnan tarpeesta ja seurannasta vastaa sosiaalityöntekijä. Toimintaa myönnetään 10-20 tuntia tuen tarpeesta riippuen. Tarve arvioidaan yksilökohtaisesti. Päätös tukihenkilötoiminnalle myönnetään enintään kalenterivuodeksi kerrallaan. (Pysyväisohje 2018, 2) Tukihenkilö ei ole avustaja, eikä näin ollen tukisuhteen tule sisältää avustajalle kuuluvia tehtäviä. Tukihenkilö tukee tilanteissa, jotka nousevat tuettavan yksilöllisistä tarpeista. Työpaikkaa tai tehtävää ei määritetä etukäteen sopimuksessa. Avun tarve on siis pientä ja lyhytkestoista (Liite 1).

Helsingin kaupunki maksaa palkkiota tukihenkilölle kulloinkin voimassa olevan henkilökohtaisen avustajan palkkana maksettavan korvauksen verran, 10 prosentilla korotettuna. Myös kulukorvauksia maksetaan enintään 50€ kuussa, mikä pitää sisällään esimerkiksi matkustamiseen ja pääsymaksuihin sisältyvät kulut. Kulukorvauksista sovitetaan yksilökohtaisesti ja etukäteen sosiaalityöntekijän kanssa. Tukihenkilö on vakuutettu ryhmävakuutuksella vapaaehtoistyötä tehdessä ja tehtäviin välittömästi liit-

tyvillä matkoilla. (Pysyväisohje 2018, 3) Tukihenkilö on vastuussa palkkio- ja kulukorvauslomakkeiden täytöstä ja palauttamisesta sosiaalityöntekijälle. Helsingin kaupungin vapaaehtoisena toimivilla on oikeus lopettaa toiminta tai pitää taukoa halutessaan. Edellytyksenä kuitenkin, että tästä ilmoitetaan yhteyshenkilölle mahdollisimman hyvissä ajoin. (Makkonen & Möttönen 2007, 13)

2.2 Tukihenkilökoulutus

Kehitysvammatuki 57 ry järjestää tukihenkilökoulutuksia 4-5 kertaa vuodessa. Koulutus on kestoltaan noin 10 tuntia ja se järjestetään kahdessa osassa arki-iltoina. Koulutukseen voi osallistua 16 vuotta täyttänyt tukihenkilötoiminnasta kiinnostunut henkilö. Koulutukseen ilmoittautuu keskimäärin noin 10-20 henkilöä, joista keskimäärin 5-8 henkilöä ilmoittautuu tukihenkilöiksi. Henkilömäärät perustuvat Kehitysvammatuki 57 ry:n työntekijän haastattelussa (kpl. 4.1) annettuihin arvioihin.

Koulutuksessa käydään läpi tukihenkilötoiminnan periaatteet, sekä tutustutaan tukihenkilötoiminnassa jo mukana olevien tukiparien kokemuksiin. Koulutuksen päätteeksi tukihenkilöksi haluava täyttää ”haen itselleni tuettavaa – lomakkeen”, jonka avulla tukihenkilötoiminnan koordinaattori yhdistää tukihenkilön ja tuettavan. Kun sopiva tuettava löytyy, sovitaan aika yhteiselle palaverille. Palaveriin osallistuu tukihenkilö, tuettava, tuettavan lähihenkilö, sosiaalityöntekijä ja tukihenkilötoiminnan koordinaattori. Tässä kohtaa osapuolilla on mahdollisuus tutustua toisiinsa ja sopia käytännön asioista. Palaverin päätyttyä, jos molemmat osapuolet ovat halukkaita muodostamaan tukiparin, täytetään tukihenkilösopimus sekä sovitaan ensimmäinen tapaaminen.

2.3 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminta määritellään ihmisten ja yhteisöjen hyväksi tehdyksi toiminnaksi, johon hakeudutaan omasta tahdosta. Vapaaehtoistoiminnalla voidaan tukea julkisen-, kolmannen- ja yksityisen sektorin palveluita. (Valtiovarainministeriö 2015, 14) Toiminnasta hyötyvät kaikki osapuolet. Vapaaehtoistoiminnan nähdään opettavan uusia taitoja sekä yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja kansalaistaitoja. (Valtiovarainministeriö 2015, 50; Nyman 2003, 7) Toimintaa toteutetaan omien tietojen ja taitojen pohjalta, eikä aloittaessa vaadita aikaisempaa kokemusta. Syitä vapaaehtoistoiminnan aloittamiselle on monia, kuten halu auttaa, uudet kokemukset, mielekäs tekeminen tai toive

tavata uusia ihmisiä (Makkonen & Möttönen 2014, 5). Toiminnan tulee olla vastavuoroista, sekä tasa-arvoista. Kaikki toimijat ovat tärkeitä ja kaikkien osapuolien tulee hyötyä toiminnasta. Hyöty ei kuitenkaan ole rahallista, sillä toiminta on palkatonta. Osa vapaaehtoisista voi kuitenkin saada rahallisen palkkion työstään. Luottamus on tärkeässä roolissa vapaaehtoistyössä. Vapaaehtoisen tulee sitoutua toimintaan omien voimavarojensa rajoissa. Luottamuksen myötä myös esiin nousee vaitiolovelvollisuus, joka jatkuu myös toiminnan päättymisen jälkeen. Vapaaehtoinen toimii puolueettomasti ja pyrkii tekemään yhteistyötä muiden osapuolien kanssa sekä suvaitsee muut mukana toiminnassa olevat sellaisina kuin he ovat. (Makkonen & Möttönen 2014, 6-8)

Vapaaehtoisilla on oikeus koulutukseen ja useat tahot tarjoavatkin vapaaehtoisille koulutuksia, jotka ohjaavat toimintaan. Toiminnan aikana vapaaehtoisille tarjotaan myös usein apua ja tukea toiminnan järjestäjän puolesta. Vapaaehtoisille on myös tärkeää tiedostaa, mitkä ovat heidän oikeutensa ja millaiset asiat eivät kuulu vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnan ei tule olla oman tahdon vastaista ja jokaisella vapaaehtoisella on oikeus pitää taukoa tai lopettaa vapaaehtoistyö halutessaan. Vapaaehtoistyö ei ole hoivatyötä, eikä siihen kuulu hoidollisia toimenpiteitä. Vapaaehtoinen on tuki ja rinnalla kulkija.

3 KEHITYSVAMMAISUUS

Kehitysvammalla tarkoitetaan vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita. Kehitysvammaisuus voi ilmetä muun muassa liikuntavammoina, älyllisenä jälkeen jäämisenä, puhe- ja aistivammoina tai lievänä aivotoiminnan häiriöinä. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 15-16) Lievän kehitysvamman omaava voi tulla toimeen itsenäisesti, jolloin avun tarve voi rajoittua vain tietyille elämän osa-alueille, kun taas vaikeasti kehitysvammaisen henkilö tarvitsee tukea jatkuvasti. (Kehitysvammaliitto 2019a) Kehitysvamman syytä ei aina pystytä selvittämään ja siihen johtavia tekijöitä on monia. Syitä voivat olla esimerkiksi raskauden aikainen alkoholin käyttö, raskauden tai synnytyksen aikaiset komplikaatiot, kromosomipoikkeavuus, Rh-tekijä, synnynnäiset aineenvaihduntaongelmat tai lapsuuden aikaiset tapaturmat. (Vernerinet 2017)

Kehitysvammaisuudelle on olemassa erilaisia määritelmiä, joihin en tässä opinnäytetyössä keskity. Opinnäytetyössäni käsittelen kehitysvammaisuutta toimintakyvyn näkökulmasta ja sosiaalisesta näkökulmasta. Tukihenkilötoimintaan osallistuville tukihenkilöille ei ole tärkeää tunnistaa tai tietää tuettavan tarkkaa diagnoosia. Kehitysvamman omaava henkilö voi itse päättää, kuinka tarkasti vammastaan tai diagnoosistaan tukihenkilölleen kertoo. Ihmismieli on täynnä ennakkoluuloja ja stereotypioita, joiden perusteella luodaan mielikuva ennen toisen ihmisen kohtaamista. Kohdatessa stereotyyppien edustajia ennakkoluulot usein muuttuvat ja tilalle luodaan uusia mielikuvia. (Leimio 2012, 47)

Sosiaalisessa näkökulmassa kehitysvammaisuuden käsite on yhteiskunnan sekä yhteisöjen normien ja asenteiden määrittämää. (Eriksson 2008, 8; Vammaispalvelujen käsikirja 2019). Kehitysvammaisen oma kokemus hänen tilanteestaan vaikuttaa kehitysvammaisuuden määrittämiseen. Sosiaalisen näkökulman kannalta on tärkeää, että kehitysvammainen henkilö nähdään pohjimmiltaan samanlaisena ihmisenä kuin kaikki muutkin. (Vernerinet 2017)

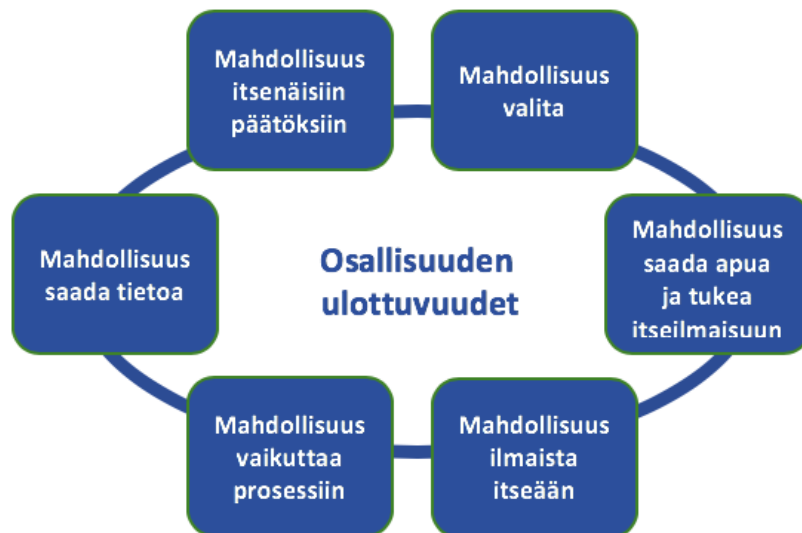
3.1 Oikeudet

Vuonna 2006 YK hyväksyi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (Convention on the Rights of Person with Disabilities, CRPD) ja sopimus tuli voimaan 2008. Suomessa sopimus ratifioitiin vuonna 2016. (Vernerinet 2018; Suomen YK-liitto 2015) Sopimus astui voimaan Euroopan unionissa vuonna 2011. Yleissopimuksella tuetaan YK:n ihmisoikeuksien täyttymistä sekä kielletään vammaisuuteen perustuva syrjintä. Sopimuksessa keskeistä on yhdenvertaisen kohtelun periaate.

YK:n vammaissopimuksen määritelmän mukaan vammaisiin henkilöihin voidaan määritellä henkilöt, joiden pitkäaikainen ruumiillinen älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma voi estää täysimääräisen ja yhdenvertaisen osallistumisen yhteiskuntaan (Suomen YK-liitto 2015). Sopimuksella vahvistetaan, että kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuuluvat kaikille vammaisille henkilöille. Periaatteiksi vammaissopimuksessa nostetaan yhdenvertaisuus, osallisuus ja tehokas osallistuminen. Erilaisuutta tulee kunnioittaa yhdenvertaisuuden myötä. Sopimuksessa nostetaan periaatteeksi myös esteettömyys ja saavutettavuus. Vammaissopimuksen myötä on ruvettu toimimaan yhä aktiivisemmin yhteiskunnallisen muutoksen saavuttamiseksi, jotta ihmisoikeudet toteutuisivat ja jokainen meistä saisi mahdollisuuden osallisuuteen.

3.2 Osallisuus

Osallisuus ja osallistuminen. Näiden kahden käsitteen erottaminen toisistaan on tärkeää puhuttaessa kehitysvammaisten henkilöiden osallisuudesta. Täyttä osallisuutta ei voida saavuttaa silloin, kun kyse on vain osallistumisesta. Osallistumisella tarkoitetaan päätöksen tekoa yhdessä muiden kanssa. Kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla päätöksiä on totuttu tekemään heidän puolesta, jolloin päätöksen teko muuttuu osallistumiseksi. (Tukiliitto ry 2019) Täysi osallisuus savutetaan, kun kehitysvammaisella henkilöllä on aito mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää koskevien päätösten tekoon. Osallisuuden toteutumista voidaan tarkkailla osallisuuden ulottuvuuksien avulla.

Tukiliitto ry. Koulutusmateriaali. Tukihenkilökoulutus 26.9.2017 (kuvio 3)

Tuen antaminen on tärkeässä roolissa, jotta henkilöstä itsestään tulee toimija. Toimijuuden saavuttamiseksi tulee henkilölle mahdollistaa kaikki osallisuuden ulottuvuudet. Kehitysvammaisen henkilön lähipiirin on tärkeä huomata ero tukemisen ja puolesta päättämisen välillä. (Tukiliitto ry 2018) Välttääksemme puolesta päättämiseen ajautumista on meidän hyvä peilata omaa toimintaamme eri osallisuuden ulottuvuuksiin (kuvio 3).

Osallisuuden täyttymiseksi autonomian, demokratian ja yhteiskunnan tulee toteutua yhdessä. Autonomia on riippumattomuutta, joka voidaan toteuttaa esimerkiksi itsenäisellä asumisella sekä itsenäisten päätösten tekemisellä arjessa. Demokratia on osallistumista päätöksentekoon tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan esimerkiksi mahdollisuutta osallistua tavallisiin harrastuksiin ja käyttää

julkisia palveluita. Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat näihin toimintoihin usein tukea ja oikeanlaisen tuen avulla osallisuus voidaan mahdollistaa. (Tukiliitto ry 2018)

3.3 Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeus on jokaiselle kuuluva ihmisoikeus. Itsemääräämisoikeudella mielletään ihmisen oikeutta tehdä itsenäisiä päätöksiä ja kokea näin osallisuutta yhteiskuntaan. Itsemääräämisoikeuden laiminlyöminen ja puute voivat aiheuttaa syrjäytymistä. Vaikeavammaisien henkilöiden kohdalla itsemääräämisoikeudesta huolehtiminen on haastavaa, sillä he ovat usein hyvin riippuvaisia muiden avusta. Itsemääräämisoikeus voi jäädä toteutumatta pienemmissäkin asioissa. (Eriksson 2008, 13) Puutteellisella osallisuuden mahdollistamisella ja tukemisella voidaan rajoittaa itsemääräämisoikeuksia.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusmenetelminä opinnäytetyössäni käytin haastattelua, kyselyä, palautteita ja henkilökohtaiseen havainnointiini perustuvaa materiaalia. Tutkimusmenetelmieni kohderyhmän anonymiteetin säilyttämiseksi kysely suoritettiin nimettömänä. Vastauksista on poistettu kaikki tiedot, jotka voivat paljastaa henkilöllisyystietoja. Kyselyyn vastanneilta tukihenkilöiltä ja haastateltavalta on kysytty lupaa vastausten käyttöön opinnäytetyössä, sekä Kehitysvammatuski 57 ry:n toiminnan kehitykseen liittyvissä tarkoituksissa. Tutkimusmenetelmien suunnittelu ja toteutus aloitettiin maaliskuussa 2019. Kysely hyväksyttiin tilaajalla ennen sen lähettämistä eteenpäin. Tässä kohtaa tilaajalla oli myös mahdollisuus vaikuttaa kyselyn sisältöön.

4.1 Haastattelu

Kerätessäni tietoa ja tutkiessani Kehitysvammatuski 57 ry:n tukihenkilötoiminnan historiaa ja nykyhetkeä, koin tutkimushaastattelun sopivaksi tavaksi lähestyä aihetta, sekä syventää näkökulmaani. Valitsin tavaksi teemahaastattelun. Teemahaastattelun kautta haastateltava saa mahdollisuuden tuoda esille kokemusta, tietoa sekä oppimaansa vapaammin. Teemahaastattelun joustavuuden ansiosta pystyin jättämään muuttumisen varaa kysymysten järjestykselle. Haastattelun ajan minulla oli myös mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä haastateltavalle. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 200-204) (liite 2) Kokeneen tukihenkilötoiminnan koordinaattorin

haastattelun avulla pystyin syventämään kirjallisuuden avulla hankkimaani tietoa tukihenkilötoiminnasta sekä tuomaan esiin Kehitysvammatuki 57 ry:n näkökulman.

Haastattelemani henkilö työskenteli tukihenkilötoiminnan koordinaattorina, toiminnan alusta asti (2017) vuoden 2018 loppuun asti. Haastatteluun oli varattu aikaa tunti ja se toteutettiin 14.3.2019. Haastattelun aluksi kerroin haastateltavalle, millaiset teemat haastattelussa tulee olemaan. Tämän jälkeen aloitimme käymällä läpi kysymyksiä teemoittain. Kirjasin haastattelun ajan muistiinpanoja ja avasin ne haastattelun jälkeen koosteeksi.

Toiveet ja tavoitteet

Aloitimme haastattelun käymällä läpi erilaisia tavoitteita, joita toiminnassa oleville pareille on asetettu. Tavoitteita laaditaan sosiaalisten suhteiden, harrastusten ja vapaaajan sekä itsenäistymisen ja kehityksen tukemiseksi. Haastattelussa tuotiin esiin erilaisia tavoitteita, joita Kehitysvammatuki 57 ry:n kautta tukipariksi ryhtyneille on asetettu. Tavoitteiksi listattiin muun muassa: uusien taitojen opettelua, ympäristöön tutustumista, harrastusten etsiminen ja niissä käynnin tukeminen, kotoa lähtemisen tukeminen, sekä kulttuurista nauttiminen. Tavoitteiden asettamisessa ja niiden toteuttamisessa voidaan huomioida erilaisia toiveita, joita tuettavalla on toiminnalle. Toiminnalle asetetut toiveet ovat niin sanottua ”perus tekemistä”. Suuri osa tuettavista on toivonut käyntejä esimerkiksi erilaisissa kulttuuritapahtumissa, elokuvissa, huvipuis-toissa, ravintoloissa, kahvilla, ostoksilla, kirjastossa ja risteilyillä. Haastateltavan mukaan toiveet ja tavoitteet ovat täyttyneet toiminnassa olevilla pareilla yleisesti ottaen todella hyvin. ”Enemmän on tehty paljon, kuin olisi jäänyt jotain tekemättä” toiminnan koordinaattorina toiminut haastateltava tiivistä. Tavoitteiden ja toiveiden täyttämiseen liittyviksi haasteiksi nousi yleisimpinä tietoon tulleina ongelmina rahankäytön haasteet eli tilanteet, joissa tuettavalla ei ole varaa osallistua tai toteuttaa asettamiaan toiveita. Tämänlaisissa tilanteissa on haastateltavan mukaan tukihenkilöiden avulla keksitty korvaavaa toimintaa ja tekemistä, kuten ilmaiset tapahtumat ja muu ilmainen toiminta. Välillä haasteeksi saattaa muodostua määrätyn tuntimäärän puitteissa toimiminen. Kehitysvammatuki 57 ry ei seuraa tavoitteiden tai toiveiden täyttymistä. Toiminnan arviointi kuuluu Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijöille. Haastateltavan tieto perustuu toiminnan havainnointiin esimerkiksi tukiparien kanssa käytyjen keskustelujen ja yhdessä vietetyn ajan perusteella.

Koulutus ja tukihenkilöt

Kehitysvammatuki 57 ry:llä on ollut tavoitteena järjestää neljä koulutusta vuodessa. Tukihenkilöiden lisääntyneen tarpeen myötä koulutusten määrän on tavoite nousta viiteen koulutukseen vuonna 2019. Tieto tukihenkilötoiminnasta ja tukihenkilön löytämisessä auttavasta tahosta on levinnyt ja tukihenkilöä hakevien määrä on koko ajan lisääntyvä. Tukihenkilöiden tarve on siis jatkuva. Koulutuksiin on osallistunut noin 10-20 henkilöä koulutuskertaa kohden. Keskimäärin näistä 5-8 henkilöä jää mukaan tukihenkilötoimintaan. Tukihenkilöksi voi myös ruveta ilman koulutusta. Luvut perustuvat toimintaa koordinoineen henkilön arvioihin henkilökohtaisen kokemuksen kautta.

Tukihenkilöparin muodostaminen

Haastattelussa toiminnan koordinaattorina toiminut haastateltava kertoi, miten hän muodosti tukihenkilöparit. Parien yhdistäminen aloitettiin tutkimalla tuettavien ja tukihenkilöiden täyttämät lomakkeet, joissa kartoitettiin muun muassa toiveet, mielenkiinnon kohteet ja asuinpaikka. Näiden tietojen perusteella koordinaattori pyrki valitsemaan parin, jonka voisi kuvitella tulevan toimeen. Myös asuinalue pyrittiin huomioidaan, jotta kulkeminen tapaamisiin olisi helpompaa. Kun sopivan oloinen pari on löydetty, järjestetään tapaaminen, johon osallistuu tukihenkilö, tuettava, lähihenkilö, koordinaattori sekä mahdollisesti sosiaalityöntekijä. Tapaamisen aikana on tarkoitus tutustua osapuolten kesken. Tapaamisen tarkoituksena on myös kerrata kaikkien osapuolien odotukset toiminnalle ja varmistaa, että kaikki ovat valmiita toimintaan, sekä ymmärtävät sen tavoitteet ja rajat. Aika on lyhyt, joten parin toimivuus selviää vasta toiminnan alkamisen myötä. Tapaamisen lopuksi päätetään, solmitaanko parin välille tukihenkilösopimus. On mahdollista, että sopimus puretaan myöhemmin erinäisistä syistä, kuten elämän muutokset, huonot kemiat tai ajan puute.

Kehitysvammatuki 57 ry: tarjoama tuki

Kehitysvammatuki 57 ry tarjoaa koulutuksen lisäksi virkistystoimintaa tukihenkilöpareille. Toiminta, jota järjestetään, on osallistujille ilmaista. Ideat toteutettuihin tapahtumiin lähtevät tukiparien toiveista. Tähän mennessä on järjestetty esimerkiksi HAM-taidepaja, Sealife-retki, keilailua, Superpark-päivä, pikkujoulut ja retki Porvooseen. Näissä tapahtumissa on mahdollisuus tavata muita toiminnassa mukana olevia ja viettää mukavaa aikaa yhdessä. Myös pelkille tukihenkilöille järjestetään virkistyspäiviä ja

työnohjausta. Kehitysvammatuki 57 ry tarjoaa myös apua tukihenkilöille ja tuettaville toimintaan liittyvissä asioissa.

Terveiset tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneille sekä toiminnan aloittaville

”Toiminta ei ole rakettitiedettä ja siitä voi parhaimmillaan saada elinikäisiä ystäviä ja uusia kokemuksia.” Jos toimintaan sitoutuminen, ajankäyttö tai suunnitelmallisuus pelottaa, voi toimintaa silti lähteä kokeilemaan. Lyhyemmätkin kuin vuoden suhteet ovat mahdollisia; pienempikin aika voi olla tuettavalle tärkeä.

4.2 Kysely tukihenkilöille

Kerätessäni kokemuksia tukihenkilötoiminnasta päädyin narratiiviseen tutkimusmuotoon. Narratiivisessa tutkimuksessa kokemukset tulevat esiin tarinoista. Kyselyn pääpainopisteenä oli avoimet kysymykset, joiden kautta keräsin tukihenkilöiden kokemuksia toiminnasta. Perustelen valintaani suorittaa kysely avointen kysymysten kautta sen mahdollistamalla vapaalla vastaustavalla. Avoimet vastaukset mahdollistavat haastateltavalle vapauden sanoa, mitä hän todella ajattelee (Hirsjärvi ym. 2007, 213, 196). Kysely on myös kohderyhmää ajatellen toimiva tapa lähestyä vastaajia. Kyselyyn vastaaminen ei vaadi läsnäoloa tietyssä paikassa tiettyyn aikaan, jolloin vastausten antamiseen annetaan joustavampi, paikasta riippumaton aika. Myös vastausten anonyymisyys voi lisätä vastaajan rohkeutta kertoa kokemuksistaan. Näin toiminnasta voidaan tuoda esiin niin hyvät, kuin huonotkin puolet.

Kysely toteutettiin verkkolomakkeen muodossa. Kyselylomakkeen rakenteen suunnittelussa yksi tärkeistä määrittävistä tekijöistä oli toive yksinkertaisuudesta, jonka avulla kynnys vastata kyselyyn madaltuisi. Alussa kartoitin tukisuhteille myönnettyjen tunteiden määrää, jota seurasi kartoitus heille määritetyistä tavoitteista, tuettavan toiveista ja tukihenkilön odotuksista toiminnalle. Viimeinen kysymys koski kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Kysely toimitettiin sähköpostitse Kehitysvammatuki 57 ry:n kautta toimivista tukihenkilöistä muodostuvalle postituslistalle. Kysely toimitettiin listan henkilöille kaksi kertaa. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 13 kappaletta kahden viikon aikana. Analysointia varten jaoin kyselyn kahteen osioon, kartoittaviin kysymyksiin ja kokemuksiin. Kokemukset ovat omana kappaleenaan (ks. 4.3).

Toiminnan kartoitus

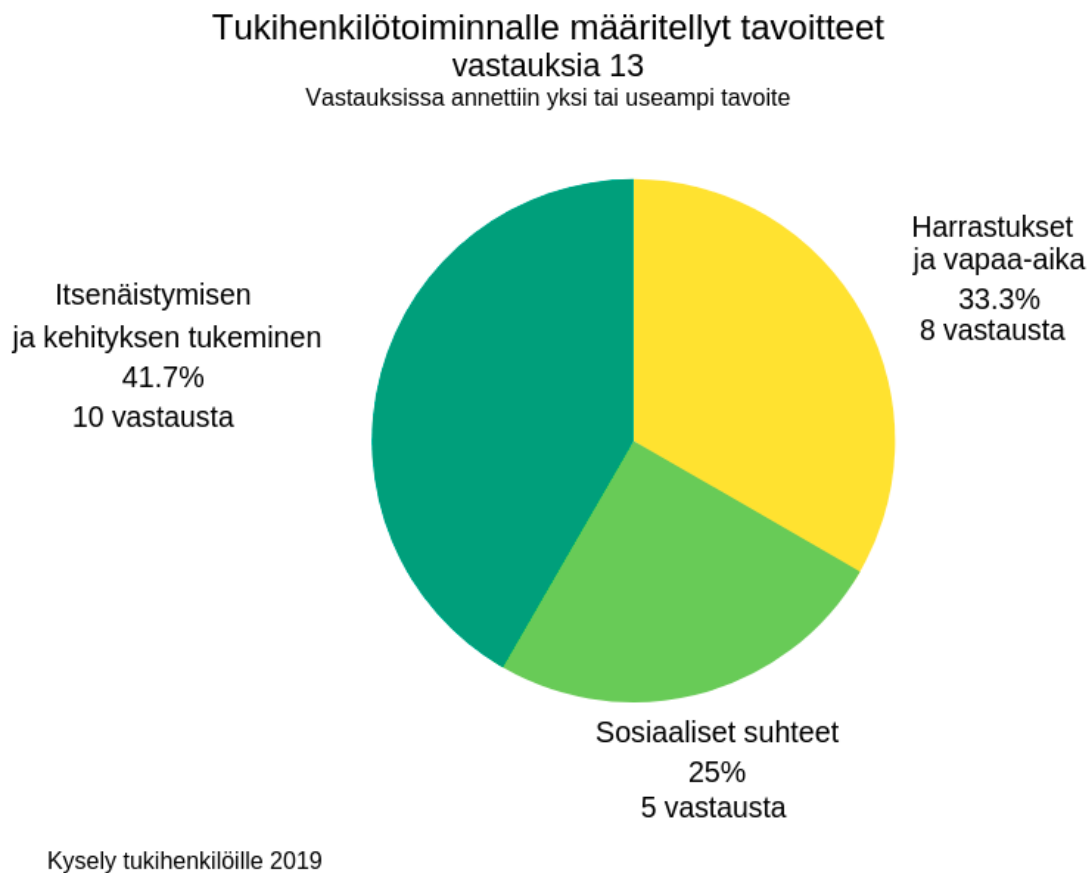
Tukihenkilötoimintaa myönnetään vähintään kymmenen tuntia ja enintään 20 tuntia. Päätöksen myönnettyjen tuntien määrästä tekee tukihenkilöä hakevan henkilön oma sosiaalityöntekijä.

(Kuvio 4)

Kyselyyn vastanneista henkilöistä viidellä on sopimus kymmenestä tunnista, kahdella henkilöllä 15 tunnista ja kuudella 20 tunnista. Vastauksia analysoidessani huomasin, että vastaajaryhmäni keskuudessa myönnettyjen tuntien määrällä ja tavoitteilla ei ollut yhteyttä. Henkilöillä, joille oli myönnetty kymmenen tuntia, saattoi olla samat tavoitteet kuin 20 tuntia saaneilla. Tavoitteiden toteutumisen voidaan siis olettaa jakautuvan yksilöllisesti jokaisen tuettavan kohdalla. Mielestäni tämä nostaa hyvin esiin, että tuen tarve määritetään yksilökohtaisesti. Tukihenkilötoimintaa myönnetään antamaan apua tilanteisiin, joissa avuntarve on pientä ja lyhytkestoista. Yhdellä tuettavalla voi myös olla useampi tukihenkilö. Myös tämänlaisissa tilanteissa myönnetään enintään 20 tuntia yhtä tuettavaa henkilöä kohden.

Kootessani tukihenkilöiden antamia vastauksia tavoitteista ja toiveista, jaottelin ne kolmeen osioon. Jaottelu perustuu Helsingin kaupungin antamiin pysyväisohjeisiin tukihenkilötoiminnan tavoitteista: Harrastukset ja vapaa-aika, sosiaaliset suhteet sekä itsenäistymisen ja kehityksen tukeminen. Kolmestatoista vastauksesta kahdeksassa mainittiin tavoitteeksi harrastukset ja vapaa-aika, kuudessa vastauksessa sosiaaliset suhteet ja kymmenessä vastauksessa itsenäistymisen ja kehityksen tukeminen. Lähes kaikille pareille oli määritelty useampi kuin yksi tavoite.

(Kuvio 5)

Kyselyssä toiveita yhdisti yhdessä tekeminen ja kodin ulkopuolelle sijoittuva toiminta. Toiveista nousi esiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ainoastaan vapaa-aikaan ja sosiaalisiin suhteisiin nivoutuvia tekemisen muotoja, kuten uiminen, shoppailu, kahvilat, kaupungilla käyminen ja elokuvat. Yksi vastaaja kertoi toiveena olleen ”toimintojen mahdollistaminen”. Vastaus ei suoraa kerro, liittyvätkö toiminnot vapaa-ajan toimin-

toihin, vai olisiko kyse itsenäistymisen ja kehityksen tukemisesta. Vastaus tiivistää kuitenkin tavoitteiden ja toiveiden tärkeän yhdistävän tekijän, tukihenkilön roolin tuettavan toiveiden ja tavoitteiden mahdollistajana.

” Koin, että osallistumalla toimintaan voin tukea pariani osallistumaan erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin ja näin kokemaan osallisuutta. Kaikilla on oikeus osallistua, mutta kaikilla ei ole siihen mahdollisuutta yksin.” -Tukihenkilö

Kyselyyn vastanneiden tukihenkilöiden odotukset toiminnasta vastasivat hyvin tukihenkilötoiminnan tärkeää ajatusta siitä, että tukihenkilö on mukana tukemassa tuettavan osallisuutta ja yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta. Vastauksissa esiin nousi odotuksia yhdessä tekemisestä, toiveiden ja tavoitteiden täyttymisestä, avunannosta ja uusien ihmisten tapaamisesta. Tukihenkilöiden odotukset olivat hyvin realistisia ja toiminnan kuvaukseen sopivia.

4.3 Tukihenkilöiden kokemuksia toiminnasta

Tässä osiossa kokoan yhteen tukihenkilöiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta. Peilaan vastauksia Kehitysvammatuki 57 ry:n ja Helsingin kaupungin sosiaalitoimen tukihenkilötoiminnalle laatimiin ohjeisiin. Analysoin aineistoa suorittamani teema haastattelun, sekä havainnointiini perustuvan aineiston avulla. Suoritin havainnointia muun muassa Kehitysvammatuki 57 ry:n tukihenkilö koulutuksessa sekä tutustumalla toimintaan. Kyselylomakkeessa ohjasin vastaajia tietoisesti kertomaan kokemuksistaan tukikysymyksien avulla, jotka rajasivat teeman opinnäytetyöni aiheen ympärille. Tukikysymyksien avulla pyrin myös madaltamaan tukihenkilöiden kynnystä vastata kyselyyn. (liite 3)

Tukihenkilöiden tarinoista nousi esiin enemmän onnistumisen kokemuksia, kuin haasteita. Tukihenkilötoimintaa kuvailtiin positiiviseksi kokemukseksi, sekä molempia osapuolia ilahduttavaksi. Vastaukset olivat monipuolisia ja niissä näkyi toiminnan yksilöllisyys. Aikaisemmin ilmaistut toiveet näkyivät tarinoissa, jolloin voidaan olettaa, että toiminnan sisältö on ollut tuettavan toiveista rakentuvaa.

Tukiparit ovat käyneet yhdessä elokuvissa, kirjastossa, ravintoloissa, kahvilla, urheilussa ja huvipuistoissa. Esiin nousee myös muuttamista, Youtuben katselua, tanssi-

mista ja keskustelua. Erilaisia tapaamisia kuvailtiin paljon ja toimintaa on ollut laadasta laitaan. Vastauksia analysoidessa voidaan todeta toiminnan olevan hyvin arki-lähtöistä.

Tavoitteiden näkymistä toiminnassa ei korostettu suurimmassa osassa vastauksista. Vastauksissa, joissa tavoitteellisuus mainittiin, kuvailtiin konkreettisia esimerkkejä tavoitteiden täyttymisestä. Esitettyjä kokemuksia olivat itsenäistymisen harjoittelu kokikerhossa ja asiakaspalvelutilanteissa toimiminen itsenäisesti. Osassa vastauksista tukihenkilöt mainitsivat erikseen antavansa tuettavalle vastuun hoitaa henkilökohtaiset asioinnit itsenäisesti. Vastauksista ei noussut esiin kokemuksia, joissa olisi toimittu tuettavan puolesta. Yhdessä vastauksista tukihenkilö koki, että toiminta ei ollut tavoitteellista. *”Toiminta ei ollut meidän kohdalla mitenkään erityyisen tavoitteellista, arjen hommia lähinnä. Esim. muuttopakailua ja kahvittelua.”* Kyseinen vastaus oli ainoa, jossa tukihenkilötoiminnan tavoitteet ja arkisuus eivät kohdanneet. Tukihenkilötoiminnassa ”arjen hommien” ja tavoitteellisuuden tulisi toimia yhdessä. Vastaaja kertoi samassa vastauksessa olevansa sosiaalialalla, mikä mahdollisesti vaikuttaa näkemykseen tavoitteellisuudesta. Vastaus osoittaa tavoitteellisuuden käsitteen avaamisen tärkeyden Kehitysvammatuki 57 ry:n tukihenkilö koulutuksissa.

Tukihenkilötoiminnan tarvetta epäiltiin yhdessä vastauksista, jossa tukihenkilö kertoo tuettavan kulkeneen myös itsekseen paikoissa, joihin tukipari oli suunnitellut menevänsä yhdessä. Tavoitteeksi tälle tukisuhteelle ilmoitettiin retkeily, ulkoilu ja tapahtumissa käynti. Tilanteissa, joissa tukihenkilö kokee vastaavaa, suositellaan ottamaan yhteyttä tukihenkilötoiminnan koordinaattoriin tai tuettavan sosiaalityöntekijään. Tukihenkilötoimintaa myönnettäessä sovitut tavoitteet voivat muuttua tukisuhteen edessä, jolloin tavoitteita voidaan muokata myös tukisuhteen aikana.

Ajankäyttöön liittyvät haasteet nousivat esiin tukihenkilöiden kertomuksissa. Haasteita oli molempien tukihenkilön ja tuettavan osalta. Tukihenkilöistä kolme kertoi kokeneensa haasteelliseksi sovittaa tukihenkilötoimintaa heidän omiin aikatauluihin. Vastauksista kuitenkin ilmeni, että ongelma oli vain ajoittainen ja kuukaudesta riippuva. Olen myös itse kokenut, että kiireisimpinä kuukausina tapaamisien ajoittaminen omaan arkeen on haastavaa. Tehdessäni havaintoja tukihenkilökoulutuksessa, kirjoitin ylös sosiaalityöntekijän lauseen: ”Jos aina ei täyty tunnit, niin toiminta ei ole siitä kiinni”. Tämä on hyvä muistutus siitä, että kyse on kuitenkin vapaaehtoistoiminnasta.

Jos ajankäytöllisiä ongelmia kuitenkin ilmenee jatkuvasti, kehottaisin tukihenkilöä olemaan yhteydessä tukihenkilötoiminnan koordinaattoriin. Yhdessä vastauksista ajankäyttöön liittyvä haaste koski sovituista aikatauluista kiinni pitämistä. Tuettava ei saapunut paikalle sovittuun aikaan tai jätti jopa tulematta. Tilanne ratkaistiin Tukihenkilötoiminnan koordinaattorin avulla.

Huoli siitä, milloin tuettavan toimintaan tulee puuttua, nousi esiin vastauksissa. Yhden tukihenkilön vastauksessa esiin nousi huoli tuettavan päihteiden käytöstä ja kysymys siitä, milloin siihen tulisi puuttua ja miten, sillä toiminnassa sitoudutaan vaitiolovelvollisuuteen. Sama aihe nousi esiin tukihenkilökoulutuksessa. Koulutuksessa Kehitysvammatuki 57 ry:n työntekijä kehotti tukihenkilöä olemaan erityistä huolta aiheuttavissa tilanteissa ensin yhteydessä tukihenkilötoiminnan koordinaattoriin, jonka kanssa tilanne voidaan arvioida ja miettiä yhdessä tuleeko tilanteeseen jollain tapaa reagoida.

Rahaan liittyvät haasteet tuottivat myös huolta tukihenkilöille. Esiin nousi kysymys siitä, tuleeko rahankäyttöön puuttua? Rahankäytölle voidaan sopia rajat ensimmäisessä tapaamisessa. Usein tässä kohtaa myös lähihenkilöt ilmoittavat, jos heillä on toiveita rahankäytön suhteen. Toiminnan ollessa jo käynnissä, voidaan asiasta keskustella ensin tuettavan kanssa. Tämän jälkeen tulee vasta miettiä, pitäisikö keskusteluun ottaa mukaan muita henkilöitä. Tuettavalla on kuitenkin oikeus käyttää rahansa haluamallaan tavalla.

Kohderyhmää sekä heidän toiveita ajatellen, liitän opinnäytetyöni liitteeksi yhden kyselyyn vastanneen tukihenkilön tarinan. Vastauksen avulla jaan konkreettisen esimerkin toiminnasta. (Liite 6) Tekstistä on korjattu vain lukemiseen vaikuttavat kirjoitusvirheet. Kirjoitusasu on säilytetty alkuperäisessä muodossa, jotta tekstin aitous voidaan säilyttää.

4.4 Tukihenkilökoulutusten palaute

Muodostaakseni kuvan tukihenkilökoulutukseen osallistuneiden henkilöiden tarpeista ja toiveista, koostin yhteenvedon kolmen tukihenkilökoulutuksen palautteista. Kehitysvammatuki 57 ry kerää tukihenkilökoulutuksen päätteeksi palautteen koulutuksesta. Palaute kerätään paperisella lomakkeella nimettömänä. Lomakkeesta poimin esille koulututtavien mielestä hyvät ja huonot asiat koulutuksesta sekä toiveet, ideat

ja muut huomiot. Palautteista nousseiden mielipiteiden avulla pyrin muokkaamaan tuottamaani materiaalia mahdollisimman hyvin kohderyhmän tarpeita palvelevaksi. Tutkin palautteita kehittämisen näkökulmasta ja keräämään siitä oman työni kehittämisen kannalta tärkeitä ajatuksia.

Koulutusten palaute oli lähes poikkeuksetta hyvää ja koulutuksen koettiin olleen onnistunut. Palautteista nousi esiin kiitos siitä, että koulutuksessa annetaan hyviä esimerkkejä toiminnasta ja sen toteuttamisesta. ”Toisaalta tukihenkilötoiminta on aina persoonasidonnaista, minkä vuoksi toiminnan luonnetta voi olla hankalaa kuvata perusteellisesti – se valkenee kokemuksen kautta.” Tämä lainaus Palautteista tiivistää hyvin ajatuksen siitä, että 10 tunnin koulutuksessa on hyvin haastavaa pyrkiä käymään läpi koko toimintaa. Jokainen tuettava on oma yksilönsä ja näin myös tukisuhteet voivat erota toisistaan paljonkin.

Aloittavien tukihenkilöiden määrä on pieni koulutukseen osallistuvien henkilöiden määrään verrattaessa. Keräämäni materiaalin mukaan syitä toiminnan aloittamisen esteeksi voi olla muun muassa epävarmuus toiminnan luonteesta, toiminnan kokeminen liian haastavaksi, vuoden sopimuksen solmiminen tai aloittamisen lykkäys myöhemmälle. Koen, että konkreettisen toiminnan esittelyn avulla ja toiminnan kuvausta selventämällä yhä useampi tukihenkilö saadaan mukaan toimintaan.

Palautteista nousi esiin kiitos siitä, että koulutuksessa annetaan hyviä esimerkkejä toiminnasta tukihenkilöiden vierailujen avulla. Toistunut toive palautteissa oli lisätä koulutukseen ryhmätyöskentelyä ja keskustelua. Näiden kahden toiveen inspiroimana lähdin kehittämään opinnäytetyöni ohelle materiaalia, jonka avulla tukihenkilökoulutuksessa voidaan suorittaa ryhmä tai parityö, jonka avulla tutustutaan tukihenkilötoiminnan sisältöön. Huomioin myös kohderyhmän toiveet ja tarpeet opinnäytetyöni sisällön suunnittelussa.

5 TUKIHENKILÖTOIMINNAN ARKINEN TAVOITTEELLISUUS

Tukihenkilötoiminta lähtee tuettavan tarpeesta ja toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan hänen toiveita kunnioittaen. Tavoitteet, joiden tukemiseen tukihenkilötoimintaa on myönnetty, käsitetään monissa tutkimuksissa ja teksteissä ihmisten arkielämälle keskeisiksi teemoiksi (Eriksson 2008, 19). Tuettavan toiveet toiminnalle nousevat henkilökohtaisista mielenkiinnon kohteista, jotka voivat muuttua tai kehittyä toiminnan

aikana. Tukihenkilösopimukseen kirjatut toiveet ovat hyvä alku ja runko toiminnalle. Kun toimintaa ideoidaan ja toiveita käydään läpi, niitä tulee peilata tukisuhteelle asetettuihin tavoitteisiin. Tavoitteet ovat Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijän määrittämiä ja niiden avulla tuetaan kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua. Tavoitteiden voidaan nähdä tukevan tuettavan inkluusiota. Inkluusiolla tarkoitetaan yhteiskuntaan mukaan ottamista. Jotta inkluusio tapahtuisi, tulee kehitysvammaista henkilöä tukea koko väestölle tarkoitettujen palvelujen saavuttamisessa sekä osallisuuden toteutumisessa. (Kaski ym. 2009, 163) Tässä kappaleessa käsitellään tukihenkilötoiminnan toteuttamisen kannalta tärkeitä teemoja. Kappaleen tarkoitus on yhdistää teemat tukihenkilötoiminnan arkeen.

5.1 Toiminnan suunnittelu

Tuettava henkilö on asettanut toiveita tukihenkilötoiminnalle etsiessään tukihenkilöä ja nämä toiveet käydään läpi sopimus vaiheessa. Tuettavan toiveiden avulla voidaan ruveta suunnittelemaan, miten nämä toiveet ja sosiaalityöntekijän asettamat tavoitteet yhdistetään. Toimintaa myönnetään itsenäistymisen ja kehityksen, sosiaalisten suhteiden sekä harrastusten ja vapaa-ajan tukemiseksi.

Ohjeet perustuvat kirjallisuuteen, tilaajan toiveisiin ja kokemuksiin, koordinaattorin haastatteluun, sekä tukihenkilöille suoritetusta kyselystä nousseisiin kokemuksiin. Käytän apuna myös omaa kokemustani ja sen kautta tekemiäni havaintoja. Toimintaa suunnitellessa on tärkeää ottaa huomioon yksilön tarpeet ja tavoitteet. Osassa tukihenkilösuhteita myös lähihenkilöiden mielipide ja kokemus ovat tärkeitä huomioon otettavia asioita.

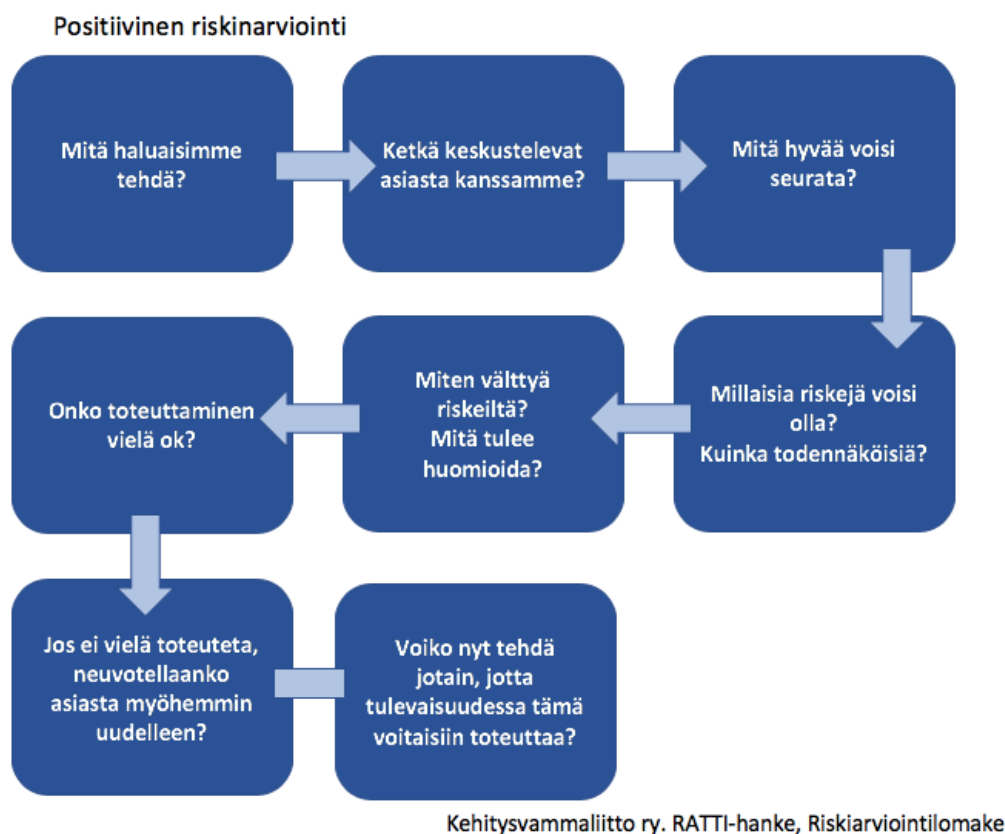
Toiminnan suunnittelulla ei tässä tekstissä tarkoiteta monen tunnin itsenäistä valmistelua yhtä tapaamista varten. Tavoitteiden avulla toimintaa ohjataan oikeaan suuntaan ja suunnitelmat tehdään yhdessä tuettavan kanssa. Tukihenkilötoiminta on vapaaehtoista, eikä sen tule olla liian kuormittavaa kummallekkaan osapuolelle. On tärkeää, ettei tukihenkilö tai tuettava tee mitään, mitä ei haluaisi tehdä omasta tahdostaan.

Mielenkiinnon kohteet

Suunnitellessa toimintaa on tärkeää ottaa huomioon tuettavan toiveet ja mielenkiinnon kohteet. Suunnittelussa apuna voi käyttää esimerkiksi elämänkarttaa, positiivista

riskin arviointia, lähihenkilöitä tai vaihtoehtoisia kommunikoinnin keinoja. (Kehitysvammatuki 57 ry 2018) Elämäkarta voi olla esimerkiksi kansio, johon on kerätty tietoa tuettavan elämästä, haaveista, toiveista, sekä asioista, joista hän ei pidä tai pitää. Tukihenkilö voi myös tehdä tuettavan kanssa yhdessä mielenkiinnon kohteita ja toiveita koskevia sivuja elämäkarttaan. Apuna voi käyttää esimerkiksi lehtileikkeitä tai piirroksia. (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2019) Positiivisen riskin arvioinnin avulla voidaan selvittää, millaisia riskejä, jonkin asian toteuttamiseen voi liittyä ja miten niitä voitaisiin välttää. Ajatuksena on, että tuettava itse pystyy arvioimaan riskejä, sopivan ryhmän tuella ratkaisukeskeisesti. (Vernerinet 2019)

(Kuvio 6)

Tuettavan lähihenkilöiltä voi saada myös hyviä vinkkejä siihen, millaisella toiminnalla tavoitteita kohti voidaan lähteä. Tukihenkilö voi myös ehdottaa tuettavaa kokeilemaan uutta toimintaa tai harrastus kokeilua. Toimintaan voi hakea ideoita verkkosivustoilta (Liite 5).

Esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioiminen

”yhteiskunta vammauttaa ihmisiä, kun se jättää huomiotta esteiden poistamisen” (Mahlamäki 2012, 42). Esteettömyydellä tarkoitetaan moninaisuuden huomioimista ympäristössä. YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen toteutumisen kannalta yksi tärkeimmistä tekijöistä on esteettömyyden huomioiminen. Esteettömässä ympäristössä on huomioitu palvelujen saatavuus, tiedon ymmärrettävyys, sekä välineiden käytettävyys. Esteettömässä ympäristössä on tärkeitä huomioida liikkumisen mahdollistaminen. Näkemisen, kuulemisen ja kommunikoinnin esteet tulee myös poistaa. (Invalidiliitto 2019) Tukihenkilötoimintaa suunnitellessa on tärkeää ottaa huomioon esteettömyys ja se, mitä se kyseisen tuettavan kohdalla tarkoittaa. Huomioitavia asioita ovat esimerkiksi joukkoliikenne, siirtyminen paikasta toiseen ja julkisten tilojen ratkaisut. Esteettömyyden huomiotta jättäminen voi myös ilmetä ennakkoluuloista tai tietämättömyydestä johtuvista syistä. Kuten tilat ja tapahtumat haastavammissa paikoissa, joiden esteettömyydestä ei ole mainittu etukäteen. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa esteet selviävät vasta paikan päällä (Mahlamäki 2012, 42).

Saavutettavuutta käytetään usein synonyymien omaisesti esteettömyyden kanssa. Saavutettavuudesta puhutaan yleisesti verkkopalvelujen käytön yhteydessä. Tiedonsaannin saavutettavuudella tarkoitetaan tiedon jakamista niin, että sen vastaanottaminen on mahdollista kaikille. Saavutettavuutta tavoitellessa tulee huomioida yksilöllisiä tarpeita ja apuvälineitä. Laki määrittelee saavutettavuusvaatimukset, jotka velvoittavat kaikki julkishallinnon, sekä suuren osan yrityksistä toteuttamaan digitaaliset palvelut saavutettavina. (Eficode 2018, 4-8) Saavutettavuus on hyvin ajankohtainen huomioitava asia digitalisoituvassa ympäristössämme.

Kommunikaatio

Hyvä vuorovaikutus on tasa-arvoista ja vastavuoroista. Kehitysvammaisilla henkilöillä voi usein olla vaikeuksia kommunikaation kanssa. Kognitiivisen kapasiteetin heikkous voi vaikuttaa asioiden jäsentämiseen, mieleen painamiseen, käsittelyyn sekä sisäisen kielen rakentumiseen. Kommunikaatiokyky vaihtelee vamma-asteen mukaan. (Malm ym. 2004, 194, 417) Kehitysvammaatuki 57 ry:n kautta tukihenkilöä hakevista henkilöistä osa saattaa käyttää kommunikaation vaihtoehtoisia menetelmiä, kuten kommunikaatiokansioita ja näissä tilanteissa tuettavan lähihenkilö on opettanut tukihenkilöä käyttämään niitä. (Haastattelu 4.1) Kommunikaation tukena voidaan käyttää puhetta

tukevaa tai korvaavaa kommunikointia eli AAC-menetelmiä. Tämä tarkoittaa viestintää, jossa käytetään tukiviittomia, kuvia tai blisskieltä. Tukena voi toimia esimerkiksi kommunikaatiokansio, kommunikointitaulu, puhelaite tai kommunikointiohjelma. Myös kirjoittamisella voidaan korvata puhetta. (Papunet 2018) Vaikka tuettava kommunikoisi puheella, voi tukihenkilö silti koittaa käyttää esimerkiksi lehdistä leikattuja kuvia tutustuessaan tuettavaan ja hänen mielenkiinnon kohteisiinsa. Kommunikointitaso ja siihen liittyvät huomioitavien asioiden on tarkoitus selvittää tukihenkilöparinensimmäisessä tapaamisessa. Toimintaan mukaan lähtiessä ei tarvitse osata vielä käyttää AAC-menetelmiä.

Ajankäyttö

Tukihenkilötoimintaa myönnetään 10-20 tuntia kuukaudessa. Jos myönnetty tuntimäärä ylittyy, ei tästä ajasta makseta korvausta. Käytettävissä olevia tunteja ei voi siirtää toiselle kuukaudelle. Tämä tulee huomioida toimintaa suunnitellessa. On tietenkin sallittua viettää myös enemmän aikaa yhdessä, mutta se lasketaan korvattavien tuntien ulkopuoliseksi ajaksi.

Kellon ja ajan hahmottaminen voi olla tuettavalle hankalaa. Tutustukaa yhdessä tapoihin, joilla tuettava parhaiten hahmottaa kellon ajat. Paikasta toiseen siirtyminen ei aina tapahdu mutkattomasti, etenkin jos kyseessä on tuettavalle uusi reitti. Toiminnalle on hyvä varata hieman ylimääräistä aikaa, sillä aikataulut eivät aina mene suunnitelmien mukaan.

Raha

Toimintaa suunnitellessa tulee huomioida tuettavan sekä lähipiirin toiveet rahankäytöstä. Raha asioiden hoitaminen on yleinen haaste kehitysvammaisille henkilöille ja näin vaikuttava tekijä itsenäistymisessä ja elämänhallinnassa (Kaski ym. 2009, 225). Rahan käyttöön liittyvät haasteet nousivat esiin, niin tukihenkilöiden kyselystä, kuin tukihenkilötoiminnan koordinaattorin haastattelusta. Haasteiksi mainittiin muun muassa tilanteet, joissa tuettava oli käyttänyt kaikki rahansa ennen sovittua retkeä tai toivottuun tekemiseen ei ollut varaa. Tukihenkilötoiminnassa on hyvä huomioida toiminnan kulut. Haastattelussa tukihenkilöt saivat yleisesti kiitosta kekseliäisyydestä toiminnan suunnittelussa sekä ilmaisen toiminnan huomioimisesta. Ilmaista toimintaa voi muun muassa etsiä Helsingin alueella internetistä. Liitteenä lista osoitteista, joista voi etsiä ilmaista toimintaa (Liite 5)

5.2 Itsenäistymisen ja kehityksen tukeminen

”Asiakkaiden itsenäisyys vaihtelee todella paljon, jotkut ovat hyvinkin itsenäisiä ja sopii itse tapaamisia, toisilla kaikki tapahtuu esim. vanhempien kautta.” (Kysely tukihenkilöille 4.2). Itsenäistymisen kannalta yksi tärkeimmistä asioista on oikeus päätöksen tekoon. Avuttomuus päätöksenteossa voidaan nähdä ympäristön tuottamana. (Ahponen 2008, 152) Ympäristöllä tarkoitetaan tuettavan elinympäristöä. Elinympäristöön voidaan lukea kuuluvaksi tuettavan koti, asunto, ympärillä asuvat ihmiset, harrastuspaikat, vapaa-ajan toiminta paikat, koulu, työt, kulkuneuvot ja välimatkat ympäristössä sekä ihmiset, jotka liittyvät näihin paikkoihin. Hyvässä elinympäristössä, tuettava voi käyttää hänellä olevia kykyjä sekä tehdä henkilökohtaisia valintoja ja elää mahdollisimman tavallista elämää. Elinympäristön tärkeänä osana on lähipalvelut, joiden käyttäminen muiden ympäristön henkilöiden tapaan vähentää tarpeetonta erilaisuutta. (Kaski ym. 2009, 172-173).

Ympäristö voi edesauttaa avuttomuutta ohjaamalla yksilöä päätöksiin. Päätöksiä ja askareita, joihin kehitysvammainen henkilö itse pystyisi, tehdään usein heidän puolestaan. Kehityksen tukemisen kannalta ympäristön tulee tarjota tarpeen mukaista tukea. Itsenäistä toimintaa ja oma-aloitteellisuutta voidaan kehittää ja tukea ympäristön olosuhteiden avulla. (Kaski ym. 2009, 190) Tukihenkilö voidaan määritellä osaksi tuettavan ympäristöä, jolloin hän on vaikuttava tekijä itsenäisyyden ja kehityksen tukemisessa. Tukihenkilötoiminnassa tämä voi näkyä esimerkiksi arkisten asioiden harjoittelemisena, kuten asiointi kassalla, toiminnan suunnitteluun osallistuminen ja konkreettisten taitojen opettelu. Itsenäistä kulkemista ympäristössä voidaan edistää erilaisten kulkuneuvojen käytön opettelulla. Näin elinympäristöä voidaan kasvattaa sekä lisätä tuettavan omatoimisuutta. Elämänhallinnan kokemus on tärkeä osa itsenäistymistä ja sitä voidaan tukea omatoimisuutta opettelemalla. omatoimisuutta opetellessa on tärkeää huomioida, millaisia taitoja tuettavalla jo on ja millaista tukea, kannustusta tai avustusta hän tarvitsee. (Kaski ym. 2009, 206) Tukihenkilönä toimiessa on tärkeää antaa tuettavalle mahdollisuus mahdollisimman itsenäiseen toimimiseen.

5.3 Sosiaaliset suhteet

”Sosiaalinen vuorovaikutus on oppimisen ja kehityksen perusta” (Kaski ym. 2009, 203). Elinympäristön luomat käyttäytymismallit vaikuttavat vuorovaikutuksen oppi-

miseen (Kaski ym. 2009, 206). Vuorovaikutus on tärkeä osa sosiaalisten suhteiden kehittymistä ja ne kehittyvät sosiaalisen kanssakäymisen avulla. (Makkonen & Möttönen 2014,16) Sosiaalisten suhteiden myötä saavutetaan kokemus yhteiskunnan jäsenyydestä. Kehitysvammaisilla henkilöillä syrjäytymisen riski on korkea. Syrjäytyminen voi ilmetä sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jäämisenä, ongelmien kasaantumisena ja vaikutusmahdollisuuksien heikkenemistä tai jopa puuttumisena. (Malm ym., 29) Sosiaalisia taitoja kehittämällä ja ylläpitämällä voidaan pyrkiä tukemaan kehitysvammaisten henkilöiden itsenäistä selviytymistä myös oman lähiympäristön ulkopuolella (Kaski ym. 2009 204-205).

Tukihenkilö toiminnan avulla voidaan tukea kehitysvammaista henkilöä vuorovaikutus taitojen ylläpitämisessä ja harjoittamisessa. Kehitysvammaisilla henkilöillä tuen tarve ihmissuhteiden luonnissa ja ylläpitämisessä on usein tarpeellista (Heikkilä 2015, 5). Hanna Heikkilä tutkii Pro Gradu-tutkielmassaan sosiaalisia suhteita ja verkostoja kehitysvammaisten elämässä. Heikkilä on tutkielmassaan kerännyt tietoa haastattelujen avulla, joista nousee esiin tärkeitä havaintoja. Heikkilän haastatteleminen kehitysvammaisten henkilöiden vastauksista nousi esiin, että heidän tapaamiset ystävien tai kaverien kanssa liittyivät usein ennalta määriteltyihin tai ulkopuolisten sopimiin menoihin. (Heikkilä 2015, 44) Hankkimani aineiston pohjalta sekä oman kokemukseni kautta olen myös havainnut vastaavaa tuen tarvetta. Tukihenkilötoiminnassa vuorovaikutus tilanteita syntyy jo alusta asti tukihenkilön, sekä tuettavan välille. Toiminnan myötä parille syntyy myös sosiaalinen suhde, jossa tavataan säännöllisesti, sekä pidetään yhteyttä vähintään tapaamisia sovittaessa. Tukihenkilön kanssa voi myös osallistua erilaisiin harrastuksiin, kerhoihin ja tapahtumiin, joissa tuettava voi luoda uusia ihmissuhteita.

5.4 Harrastukset ja vapaa-aika

”Tavoitteena viettää aikaa kodin ulkopuolella.” (kysely tukihenkilöille 4.2) Palkkatyöt eivät ole osa arkea suurelle osaa kehitysvammaisista henkilöistä. Vapaa-aika ja muu mielekäs tekeminen ovat tämän laisissa tilanteissa suuremmassa roolissa tuettavan arjessa. Harrastuksilla on erityisen tärkeä rooli elämänlaadun kannalta. (Eriksson 2008, 77) Erilaisten harrastusten ja päivätoiminnan avulla voidaan tukea elämänpiirin laajenemista ja tarjota mahdollisuuksia luoda uusia ihmissuhteita sekä ylläpitää niitä

(Kaski ym. 2009, 344) Harrastukset ja vapaa-ajan aktiviteetit ovat myös tärkeä osa arkirutiineja ja niiden avulla voidaan jäsentää ajankäyttöä (Eriksson 2008, 77). Eri-laisten mielekkäiden aktiviteettien avulla kotoa lähteminen ja uusien kokemusten toteutuminen mahdollistuu. Kuten huomataan sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutusten rooli on tärkeä myös harrastuksista puhuttaessa. Tuettavan kanssa harrastustoiminnan ja vapaa-ajan vieton tulisi olla hänen omasta tarpeesta ja kiinnostuksen kohteista lähtevää toimintaa, jossa tukihenkilö on vahvistajana ja tukena (Nyman 2003, 26). Tukihenkilötoiminnan avulla tuettavan kanssa voidaan käydä jo tutuissa harrastuksissa tai lähteä kokeilemaan kokonaan uusia.

6 TILAAJALLE TUOTETTU MATERIAALI

Opinnäytetyön lisäksi tuotin Kehitysvammaatuki 57 ry:lle kuvatuettun lomakkeen toiveista ja tavoitteista, sekä ryhmätyöskentelymenetelmän tukihenkilökoulutukseen. Kuvatuettu lomake oli suora toive tilaajalta ja heidän kehitystarpeesta lähtevä. Koulutuksessa käytettävän ryhmätyön idea syntyi opinnäytetyö prosessin aikana.

6.1 Kuvitettu toiveet ja tavoitteet -lomake

Toiveet ja tavoitteet -lomake nousi toiveeksi opinnäytetyöprosessin aikana. Tilaaja toivoi opinnäytetyössä avattujen tavoitteiden pohjalta laadittua kommunikaatio välinettä, jonka avulla tieto tavoitteista on saavutettavampi. Toiveet ja tavoitteet tuodaan esiin lomakkeessa kuvien avulla. Kuvat lomakkeeseen on kerätty Papunetin materiaallipankista. (Liite 7)

6.2 Koulutusmateriaali

Tuotin koulutusmateriaalin Kehitysvammaatuki 57 ry:n tukihenkilökoulutukseen ja toteutin sen kevään koulutuksessa 23.4.2019. Tavoitteeni oli kirkastaa tavoitteellisuuden merkitystä, sekä avata käsitettä tuleville tukihenkilöille. Tutkimustyöni pohjalta olen huomannut, että tukihenkilöitä tulee kannustaa yhä enemmän toiminnan aloittamiseen. Yksi tapa kannustaa ja rohkaista on varmistaa, että toiminnan kuva on kaikille selkeä. Alkaessani kehittämään koulutusmateriaaliani, huomioin aikaisempien tukihenkilökoulutusten palautteet. Palautteista nousi esiin toiveita ryhmä- tai parityöskentelystä, jolla kevennettäisiin luentomaiseksi koettua koulutusta. Palautteista nousi

esiin myös kiitos konkreettisista esimerkeistä, joiden avulla toiminnan kuvausta avattiin. Näiden toiveiden pohjalta muodostin kouluttautujille pari/ryhmätyö menetelmän, jonka avulla käydään läpi tukihenkilötoiminnan tavoitteita ja toiveita. Menetelmässä käytetyt toiveet ja tavoitteet olivat haastattelusta, kyselyistä sekä omakohtaisesta kokemuksesta poimittuja. Ryhmätyön avulla pyrin myös luomaan koulutuksen loppuun tunnelman, jossa kouluttautujat voivat keskustella avoimesti koulutuksessa läpi käydyistä asioista. Aikaisempien kokemusten perusteella koulutukseen osallistuvien henkilöiden kirjo on ollut monimuotoinen, mikä näkyy kouluttautujien erilaisissa työ ja kokemustaustoissa. Ryhmätyön avulla voidaan jakaa näkökulmia ja kokemuksia. Usein myös pienemmässä ryhmässä tai pareina toimiessa kynnys osallistua on matalampi.

Koulutuskerran teemoja olivat sosiaalityöntekijän näkökulma, mitä kehitysvammaisuus on sekä kohtaaminen ja toiminnan suunnittelu. Viimeinen osio oli toteuttamani ryhmätyö, jolle annettiin aikaa noin tunti. Koulutuksen aikaisemmat aiheet tukivat erittäin hyvin ryhmätyö osiota, jossa päästiin käyttämään aikaisemmin opittua. Osallistujat jaettiin pareihin ja jokainen pari sai kolme tavoitetta sekä listan toiveita (liite 4). Jokaisen parin tavoitteet olivat toisistaan hieman eroavia. Tehtävänä oli miettiä, miten listan toiveita voidaan yhdistää valikoituihin tavoitteisiin. Toiveita sai käyttää useamman tavoitteen kohdalla. Kun osallistujat kokivat olevansa valmiita, kävimme yhdessä läpi heidän valintansa sekä perustelut valinnoille. Ryhmätyön tarkoitus oli aloittaa keskustelu aiheesta ja se onnistui hyvin. Varmuuden vuoksi kehittämäni lisätehtävät eivät tulleet tarpeeseen tämän ryhmän kanssa. Keskustelu oli erittäin pohtivaa ja kannustavaa. Uskon, että ryhmä/pari työ oli hyvä tapa aloittaa keskustelu aiheesta. Keskusteluun osallistui Kehitysvammatuki 57 ry:n kaksi edustajaa järjestön puolesta. Minä toimin keskustelussa kokemusasiantuntijana oman tukihenkilökokemukseni sekä keräämäni tutkimusmateriaalin tuella.

7 ARVIOINTI JA POHDINTA

Vapaaehtoisuuteen perustuvan tukihenkilötoiminnan ja tavoitteellisuuden suhteesta ei ole kirjoitettu erityisesti tukihenkilöille kohdistettua materiaalia aikaisemmin. Työni avulla tukihenkilötoiminnan sisältöä ja sen tavoitteellisuutta pystytään avaamaan uusille Kehitysvammatuki 57 ry:n tukihenkilöille ja jo toiminnassa mukana oleville. Tieto

toiminnan sisällöstä lisää tukihenkilöiden varmuutta aloittaa toiminta, sekä toteuttaa toimintaa mahdollisimman hyvin tuettavaa henkilöä palvelevasti. Näin myös tilaajani Kehitysvammatuki 57 ry hyötyy opinnäytetyöstäni toiminnan kehittämässä ja laadun ylläpitämisessä. Työn aihe nousi tilaajan tarpeesta kirkastaa toiminnan kuvaa. Aiheen myötä myös tukihenkilötoiminnan ja Kehitysvammatuki 57 ry:n tarjoaman kaveritoiminnan eroa voidaan perustella esimerkiksi rahoittajille.

Osallistuessani Kehitysvammatuki 57 ry:n Tukihenkilökoulutukseen 23.4.2019 pääsin kokeilemaan opinnäytetyöni ohelle muodostunutta ryhmätyömenetelmää. Menetelmä sai aikaan toivottua keskustelua, jonka myötä havaitsin tukihenkilöiden palaavan toistuvasti kysymyksissään toiminnan sisältöön liittyviin asioihin. Luennointi on teorian opiskeluun sopiva väline, mutta käytännön asioiden oppimiseen tukihenkilöt kokivat toimivammaksi esimerkit ja keskustelun (Palautteet 4.4). Keskusteltuamme tavoitteista ja toiveista yhdessä, huomasin, kuinka jännitys alkoi poistua tilasta. Koen, että ilmapiiri oli kannustava ja avoin. Uskon tämänlaisen ilmapiirin vaikuttavan päätökseen aloittaa tukihenkilötoiminta positiivisesti.

Seuratessani koulutuksen sisältöä huomasin, että opinnäytetyöni sisältö vastasi hyvin Kehitysvammatuki 57 ry:n koulutusmateriaalien sisältöä. Käsittelemäni teemat kehitysvammaisuudesta ovat ajankohtaisia ja tämä nousi esiin myös koulutuksessa. Opinnäytetyöni sisältö tukee Kehitysvammatuki 57 ry:n näkökulmaa toiminnasta. Koska kyseessä ei ollut kokonaan uuden toimintamuodon kehittäminen, yhteneväisyys järjestön ja minun tuottamani sisällön välillä on tärkeää.

Järjestön sisällä on tapahtunut henkilöstömuutoksia ja tukihenkilötoimintaa koordinoi nyt uusi henkilö. Työni avulla voidaan siirtää aikaisemman koordinaattorin ja tukihenkilöiden kokemuksia eteenpäin uusille toimijoille. On tärkeää, että toimivat käytännöt menneeltä ajalta huomioidaan tulevaisuuden toimintaa kehittäessä ja tarkastellessa. Opinnäytetyötäni voisi näin kuvailla hiljaisen tiedon siirron välineeksi.

Tutkiessani toimintaa huomasin, että jo mukana toiminnassa olevilta tukihenkilöiltä ei ole aikaisemmin kerätty tietoa heidän kokemuksistaan. Aikaisemman koordinaattorin haastattelun avulla sain kerättyä hänen kokemuksiaan, sekä toisen käden kokemuksia tukihenkilöiltä. Toisen käden kokemuksilla tarkoitan koordinaattorin käymiä keskusteluita tukihenkilöiden kanssa toiminnan historian aikana. Jotta kohderyhmän

kannalta arvokas kokemustieto ei katoaisi, tulee sen dokumentointi tarpeelliseksi. Tukihenkilötoiminnan kehittämisen kannalta on tärkeää selvittää, mitä toimiston ulkopuolella tapahtuu. Tekemääni haastattelua, sekä kyselyä voidaan käyttää tiedonsiirron apuvälineenä. Mielestäni järjestön tulisi tehdä laajempi selvitys toiminnan tämän hetkisestä tilanteesta kohderyhmän näkökulmasta, jotta toimintaa voitaisiin kehittää. Tutkimus tulisi suorittaa tukihenkilöille, tuettaville sekä tuettavien lähihenkilöille. Näin tulokset olisivat mahdollisimman kattavia.

Opinnäytetyöhöni valitut tutkimusmenetelmät olivat mielestäni riittävät kyseiseen työhön. Jos työtä olisi halunnut viedä syvemmälle, olisi aineiston hankinnassa kohderyhmän pitänyt olla laajempi. Kaipasin omaan työhöni tuettavien, sekä Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijöiden näkökulmaa aineistoni tueksi. Tutkimuksille, joissa kohteena on Helsingin kaupungin työntekijät tai asiakkaat (tuettavat) vaaditaan tutkimuslupa, joka haetaan Helsingin kaupungilta. Tutkimusluvan hakeminen voi kestää kahdesta viikosta kahteen kuukauteen. Lupahakemus on laaja ja vaatii liitteitä, jotka olisivat työllistäneet muitakin kuin minua. Aikataulullisesti luvan saaminen olisi ollut lähes mahdotonta. Luvan haku olisi pitänyt huomioida paremmin aikataulua tehdessä. Tämän työn kannalta Helsingin kaupunkia koskevat tutkimukset eivät olleet välttäviä, sillä pystyin rajaamaan tutkimusmenetelmäni kohderyhmän niin, että Helsingin kaupungin lupaa ei tarvita. Tukihenkilöt ovat vapaaehtoistyöntekijöitä, joten tutkimuslupa ei koske heitä.

Tutkimusmenetelmiä valitessa tiedostin, että kyselyn suorittaminen sähköpostissa jaettavan lomakkeen avulla voi koitua haastavaksi. Kohderyhmänä kyselyllä oli vapaaehtoiset toimijat, jolloin he suorittavat kyselyn vapaa-ajallaan. Sähköisen lomakkeen etuna koen, että siihen vastaaminen ei ole sidottu tiettyyn aikaan tai paikkaan. Kysely lähetettiin 30 tukihenkilölle kaksi kertaa kahden viikon aikana. Kyselyyn tuli vastauksia 13 kappaletta. Olin vastauksiin tyytyväinen, mutta jäin kaipaamaan lisää vastauksia. Vastauksien määrään saattoi vaikuttaa kysymysten määrä, avoimet kysymykset, ajan puute tai toiminnan lopettaneiden vastaamatta jättäminen. Kehittääkseni kyselyä ohjailisin tukihenkilöitä kertomaan enemmän toimintaan liittyvistä haasteista ja vaikeista hetkistä. Kyselyni teemat saattoivat ohjata vastaajia liikaa. Jäin miettimään, voiko toiminnasta olla vain näin positiivisia kokemuksia tai jättivätkö huonoja kokemuksia saaneet tai toimintaan tyytymättömät tukihenkilöt vastaamatta.

Käytin työssäni verkkolähteitä muun kirjallisuuden tueksi. Lähteiden valinnassa olin hyvin lähdekriittinen. Valitsemani lähteet olivat tärkeitä toimijoita kehitysvammatyön näkökulmasta. Näiden lähteiden avulla hain ajankohtaista näkökulmaa opinnäytetyöhöni. Kehitysvamma-ala on tällä hetkellä muutosten ja kehityksen keskellä. Koen, että vammaissopimuksen ratifioinnin (2016) myötä alan kehitys on lähtenyt vauhtiin. Tämän myötä koen, että osaa vanhemmasta lähdemateriaalista tuli lukea tiedostaen, että niissä saattoi olla päivityksen tarvetta.

LÄHTEET

Aphonen, Helena 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy

Eficode UX-studio 2018. Digipalveluiden saavutettavuusopas. Viitattu 24.4.2019. https://www.eficode.com/hubfs/documents/eficode-uxstudiosaavutettavuusopas_V1.2.pdf?hsLang=en

Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemääräminen. Anjalankoski: SOLVER Palvelut OY. (13

Heikkilä, Hanna 2015. Sosiaalisen elämän ulottuvuudet: Sosiaaliset suhteet ja -verkot kehitysvammaisen elämässä. Kasvatustieteiden laitos, Turun yliopisto. Pro-gradu-tutkielma. Viitattu 7.4.2019 https://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Hanna_Heikkilan_pro_gradu_tutkielma.pdf

Helsingin kaupunki, Sosiaali ja terveystoimiala 2018. Perhe- ja sosiaalipalvelut, Vammaistyö. Pysyväisohje PYSY135.

Helsingin kaupunki, Vammaispalvelun tukihenkilötoiminta. Palvelukuvaus. Viitattu 7.3.2019. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2929>

Hyvönen, Outi 2010. Vammaisten kertomuksia arjestaan. Simo Vehmas (Toim.) Vammaisuuden kokeminen ja kokemisen vammaisuus. Suomen Vammaistutkimuksen Seuran 2. vuosikirja. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. 15-26 <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-selvityksia-7.pdf>

Invalidiliitto, Esteettömyys. Viitattu 24.3.2019. <https://www.invalidiliitto.fi/tieto/liikkumisen-tuen-palvelut/esteettomyys>

Kaski, Markus & Manninen, Anja & Pihko, Helena 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit oy

Kehitysvammaliitto ry 2019a. Kehitysvammaisuus. Viitattu 20.4.2019. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>

Kehitysvammaliitto ry 2019b. Riskiarviointilomake, RATTI-hanke. Viitattu 15.4.2019. https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/antti_a_riskiarviointilomake_valmis.pdf

Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Oma suunta – yksilökeskeisen suunnittelun kansio. Viitattu 15.4.2019. <https://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/omasuunta-kansio.pdf>

Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2019. Osallisuuden ja osallistumisen erot. Viitattu 24.4.2019. https://www.youtube.com/watch?v=8KLn6Psb_HM

Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2018. Osallisuus - Myytti murrettu. Viitattu 24.4.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=iG6x9Qb8ZKw>

Kehitysvammatuki 57 ry 2019. Tukihenkilökoulutus 23.4.2019. Helsinki

Kehitysvammatuki 57 ry 2018. Tukihenkilökoulutus materiaali. toiminnan suunnittelu 8.2. Helsinki

Kehitysvammatuki 57 ry 2019a, Tukihenkilötoiminta. Viitattu 7.3.2019. <https://www.kvtuki57.fi/toiminta/tukihenkilö>

Kehitysvammatuki 57 ry 2017. Vuosikertomus 2017. Viitattu 17.4.2019. https://www.kvtuki57.fi/images/tiedostot/vuosikertomus_2017.pdf

Kehitysvammatuki 57 ry 2019b. Yhdistyksen historia. Viitattu 5.3.2019. <https://www.kvtuki57.fi/yhdistys/organisaatio-ja-toiminta/yhdistyksen-historiaa>

Korhonen, Anu 2015. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino oy.

Lehtinen, Sini 1994. Tukihenkilö apuna arjessa. Helsinki: Hakapaino Oy

Leimio, Marianne 2012. Maailma on kaikkien! Antropologisia näkökulmia vammaisuuteen. Teoksessa Tiina Oikarinen & Hannaleena Pölkki (toim.) Näkökulmia vammaisuuteen. Jyväskylä: Bookwell oy. 46-53 http://www.tukikeskushilma.fi/tiedosto/Artikkelikokoelma_Nakokulmia_vammaisuuteen.pdf

Mahlamäki, Pirkko 2012. YK:n vammaisyleissopimuksesta ja kokemuksia sen neuvottelemisesta. Teoksessa Tiina Oikarinen & Hannaleena Pölkki (toim.) Näkökulmia vammaisuuteen. Jyväskylä: Bookwell oy. 41-45 http://www.tukikeskushilma.fi/tiedosto/Artikkelikokoelma_Nakokulmia_vammaisuuteen.pdf

Makkonen, Nadja & Möttönen, Maija 2014. Vapaaehtoisen opas. Helsingin kaupunki Sosiaali- ja terveysvirasto. AS SpinPress. Viitattu 8.4.2019 http://www.kansalaisareena.fi/vapaaehtoisen_opas_2014.pdf

Nyman, Esa 2003. Tukihenkilön taskumatti. Ylöjärvi: Painohäme Oy

Papunet 2019. Kuvapankki. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Viitattu 29.3.2019 <http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

Papunet 2018. Tietoa puhevammaisuudesta. Puhetta korvaava kommunikaatio. Viitattu 25.3.2019. <http://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>

Suomen YK-liitto 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. viitattu 1.4.2019. https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018. Vammaispalvelujen käsikirja. Vammaisuus. Viitattu 5.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisuus>

Valtiovarainministeriö 2015. Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu – kaikki käy Vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittävän työryhmän lopuraportti. Viitattu 10.4.2019. <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4735113/Vapaaehtoisty%C3%B6%2C+talkooty%C3%B6%2C+naapuriry%C3%B6+-+kaikki+k%C3%A4y+%281%29.pdf/df24753d-3445-458b-8970-fc30de6bd3a3/Vapaaehtoisty%C3%B6%2C+talkooty%C3%B6%2C+naapuriry%C3%B6+-+kaikki+k%C3%A4y+%281%29.pdf.pdf>

Vernerinet 2017. Mitä on kehitysvamma? Viitattu 17.4.2019 <https://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on> A) <https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma> B) <https://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>

Vernerinet 2018. YK:n Vammaisopimus. Viitattu 18.3.2019. <https://verneri.net/yleis/ykn-vammaisopimus>

LIITTEET

Liite 1

Kaverin, tukihenkilön ja henkilökohtaisen avustajan erot

Kaverin, tukihenkilön ja henkilökohtaisen avustajan erot

	Kaveri	Tukihenkilö	Henkilökohtainen avustaja, henkilökohtainen apu
Mitä toiminta on?	Kaveritoiminta on Kehitysvammatuki 57 ry:n vapaaehtoistojen ja kehitysvammaisen henkilön tasavertainen kaverisuhde.	Tukihenkilötoiminta järjestetään kehitysvammaisille henkilöille kehitysvammalakiin perustuen. Tukihenkilö tukee kehitysvammaista henkilöä sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Tukihenkilö voidaan myöntää myös itsenäistymisen ja kehityksen tukemiseksi. Tukihenkilö tukee tilanteissa, joissa avun tai tuen tarve on lyhytkestoisista	Henkilökohtainen apu on subjektiivinen oikeus, jota kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle vammaispalvelulain mukaan, jos hän vammansa tai sairautensa johdosta tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavallisista elämän toiminnoista. Henkilökohtainen avustaja auttaa niissä asioissa vammaista henkilöä, joista henkilön vamma tai sairaus haittaa. Työ on luonteeltaan avustamista, ei hoitamista tai hoivaamista. Jos henkilön avun ja avustamisen tarpeet perustuvat pääosin hoivaan, hoi-

		ja yksilöllisestä tarpeesta nouseva. Toiminnalla ei korvata muita palveluja kuten kotihoitoa, henkilökohtaista avustajatoimintaa, tulkkipalvelua tai asumisyksikön antamaa tukea tukiasuntoon. Tukihenkilötoimintaan myönnetään 10-20 tuntia kuukaudessa.	toon ja valvontaan, tulee niihin vastata muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja tukitoimien avulla. Henkilökohtaisen avustajan työ tapahtuu työnantajan kotona tai kodin ulkopuolella; työpaikalla, oppilaitoksissa, harrastuksissa. Henkilökohtaista apua tulee järjestää päivittäisiin toimiin, työhön ja opiskeluun siinä laajuudessa kuin se välttämättä on tarpeen ja muihin toimiin vähintään 30 tuntia kuukaudessa. Henkilökohtaisen avun lähtee siitä tarpeesta, jonka vaikeavammainen henkilö itse määrittelee.
Tavoitteellisuus	Tavoitteena on aito ja kestävä kaverisuhde.	Tavoitteena on lisätä asiakkaan mahdollisuuksia osallistua mm. harrastustoimintaan ja vapaa-	Tarkoituksena on auttaa vaikeavammaisen henkilön toteuttamaan omia valintojaan elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisina yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja

		ajanviettoon. Tavoitteena myös tukea asiakkaan itsenäistymistä. Tukihenkilötoiminta ei korvaa henkilökohtaisen apuun myönnettyjä tuntimääriä vaan ovat lisäksi.	poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua. (Sosiaaliturvopas 2017).
Suhde	Tasavertainen kumppanuussuhde Toimintaan sitoutuessa Kehitysvammatuki 57 ry toivoo, että siihen sitouduttaisiin vähintään puoleksi vuodeksi.	Tukisuhde tuettavan asiakkaan ja tukihenkilön kesken lyhytkestoinen ja määräaikainen. Tukipäätökset myönnetään enintään kalenterivuodeksi kerrallaan.	Työsuhte toistaiseksi voimassa oleva.
Miten palvelu hankitaan	Kehitysvammatuki 57 ry:n kautta.	Vammainen henkilö voi hankkia itse itselleen tukihenkilön.	Henkilökohtainen apu voidaan järjestää kolmella eri tavalla: • henkilökohtainen avustaja

		Sosiaalityöntekijä voi neuvoa tukihenkilön etsimisessä. Tulevaisuudessa tukihenkilöitä koulutetaan ja perehdytetään tehtävään Kehitysvammatuki 57 ry:ssä, josta asiakas voi myös tiedustella itselleen tukihenkilöä.	• palveluseteli • kunnan itse järjestämä tai ostama palvelu. Henkilökohtainen apu ei siten vaadi avustettavalta kykyä toimia avustajansa työnantajana, vaan vaihtoehtoisesti apu tulee järjestää palvelusetelin tai ostopalvelun avuin, jos työnantajamalli ei tule kysymykseen.
Sopimus	Kaverisopimus. Toiminta täysin vapaaehtoista ja kaverillista.	Tukihenkilösopimus, johon kirjataan toiminnan tavoitteet sekä asiakkaan toiveet tukihenkilötoiminnan suhteen. Sopimuksessa määritellään mihin tukihenkilötoiminnassa sitoudutaan.	Työsopimus tehdään työnantajan (vaikeavammaisen tai hänen edunvalvojansa tai sijaistyönantajansa) ja työntekijä (henkilökohtainen avustaja) välillä.

Aikojen ja tehtävien määrittely	Sovitaan yhdessä, tapaamiset säännöllisiä tai satunnaisia. Tapaamisten määrä ja aikataulu on joustava molempien elämäntilan mukaisesti.	Tapaamiset voidaan sopia yhdessä, mutta määrätyt tuntimäärät tulee täytyä kuukauden sisällä. Sosiaalityöntekijä tarkistaa, että toiminta on ollut tukihenkilötoiminnasta tehdyn päätöksen mukaista.	Työsopimuksessa on määriteltävä pääasialliset työtehtävät sekä lyhyt kuvaus siitä, mitä työ sisältää ja missä työ suoritetaan. Työtehtävien oltava kunnan vammaispalvelussa vaikeavammaisen henkilön kanssa tehdyn palvelusuunnitelman ja henkilökohtaisen avun myöntämispäätöksen mukaisia.
Tehtävät	Tasavertainen kaverisuhde, jossa tehdään asioita, joita molemmat haluavat.	Tukihenkilö tukee tilanteissa, joissa avun tai tuen tarve on pieni, lyhytkestoinen ja yksilöllisestä tarpeesta nouseva. Tukihenkilö voi olla apuna esim. ostoksilla, asioinnissa ja vapaa-ajan toiminnoissa.	Työtehtävät ja paikat ovat määriteltävä tarkasti työsopimuksessa.
Loman kertymi-	Ei kerrytä lomaa.	Ei kerrytä lomaa.	Loma kertyy ja sairausloman ajalta maksetaan palkkaa.

nen, sairausloma yms.			
Palkka	Ei palkkaa.	Pieni palkkio, joka on veronalaista tuloa 11,39 euroa/tunti ja kulukorvaus enintään 50 euroa kuukaudessa tositteita vastaan.	Palkkaus työsopimuksen mukaisesti.
Vaitiolovelvollisuus	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Kuka voi lähteä toimintaan	Kuka vain luotettava täysi-ikäinen henkilö.	Vammaisen henkilön samassa taloudessa asuva perheenjäsen ei voi toimia tukihenkilönä eikä työntekijä (esim. asumisyksikön ohjaaja) voi olla oman asiakkaansa tukihenkilö. Tukihenkilön tulee olla yli 16-vuotias.	Omainen tai muu läheinen henkilö ei voi toimia henkilökohtaisena avustajana, ellei sitä erityisen painavasta syystä pidetä vaikeavammaisen henkilön edun mukaisena.
Vaadi taanko rikosrekisteriote tarvittaessa	Ei vaadita	Alle 18-vuotiaiden kanssa toimivilta vaaditaan	Kyllä, jos avustettava on alaikäinen ja työsuhde kestää yhden vuoden aikana yli kolme kuukautta.

Vaadi- taanko koulutus	Kyllä	Ei	Ei
Kuka myöntää? Miten tä- män voisi muo- toilla?	Kehitysvamma- tuki 57 ry:n ver- tais- ja vapaaeh- toistoiminnan koordinaattori	Sosiaalityöntekijä myön- tää tukihenkilön määrä- rahojen puitteissa ensisi- jaisesti sellaisille vam- maisille, jotka tarvitsevat erityistä tukea sosiaali- sissa kontakteissa. Tarpeellisuutta seura- taan ja arvioidaan vähin- tään vuosittain.	Sosiaalityöntekijä vammais- palvelulain nojalla.
Onko va- kuutettu toiminnan aikana?	Vapaaehtoiset kaverit ovat va- kuutettuja toi- minnan aikana.	Tukihenkilönä toimiva kuuluu ryhmätapatur- mavakuutuksen piiriin. Vakuutus on voimassa toiminnan aikana sekä meno- ja paluumat- koilla.	Jos työnantajalla on vakuu- tus?

Lähteet:

HelsinginKaupunki

Kehitysvammatuki 57 ry

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

JHL - Julkisten ja Hyvinvointialojen Liitto

Kehitysvammaisten tukiliitto Sosiaaliturvaopas 2017

Liite 2

Teemahaastattelu

Kehitysvammatuki 57 ry:n työntekijälle

Aihe: Tukihenkilötoiminta ja sen tavoitteellisuus

Tukihenkilötoiminta

-Millaisia tavoitteita tukihenkilötoiminnalle on asetettu?

(sosiaaliset suhteet, harrastukset ja vapaa-aika, itsenäistymisen ja kehityksen tukeminen)

-Millaisia toiveita tuettavilla on toiminnalle?

-Miten näitä toiveita ja tavoitteita on onnistuttu toteuttamaan?

-Millaisia haasteet on koettu tavoitteiden saavuttamisen kanssa?

Huomioita aiheesta: Apuvälineet, kommunikaatio, kulkeminen? Millaisia kokemuksia?

Tukihenkilösopimuksen solmiminen

-Miten parit muodostetaan?

-Miten tavoitteista keskustellaan parien muodostus vaiheessa?

Koulutus

-Kuinka moni osallistuu koulutukseen?

-Kuinka moni heistä jää tukihenkilöksi?

-Tukisuhteiden kesto?

-Syyt lopettaa?

-Pyytävätkö tukihenkilöt apua tai tukea? Millaisissa asioissa?

Tapahtumat ym. toiminta tukipareille?

-Millaista toimintaa järjestetään?

Asioita, joita koet tarpeelliseksi nostaa esille tukihenkilötoiminnasta puhuttaessa?

Millaisien asioiden käsittelyn koet tärkeäksi kohderyhmää ajatellen?

Liite 3

Kysely tukihenkilöille

Kysely tukihenkilöille

Hei!

Olen Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelija Iina Kuivas ja teen opinnäytetyötä tukihenkilötoiminnasta. Tällä hetkellä opinnäytetyölläni on työnimi Tukihenkilötoiminnan arkinen tavoitteellisuus. Tarkoitukseni on siis avata tavoitteellisuuden käsitettä ja luoda materiaalia, joka toimii apuvälineenä tukihenkilöille.

Helsingin kaupunki myöntää tukihenkilötoimintaa sosiaalisten suhteiden, itsenäistymisen ja kehityksen tukemiseen. Tukihenkilö voi myös toimia tukena harrastuksissa ja vapaa-ajalla. Tukisuhteelle asetetut tavoitteet perustuvat yksilön tarpeisiin, joten kirjo on laaja.

Nyt haussa on siis käytännön esimerkit teidän arvokkaasta työstänne. Sana ja tyyli vastauksissa on vapaa. Koen, että teidän jo tukihenkilötoiminnassa mukana olevien kokemukset ja vinkit ovat kultaakin arvokkaampia tutkimustuloksia minun opinnäytetyössänini!

Kiitos kaikille vastanneille!
- Iina Kuivas

Lisätietoja tai kysymyksiä:
XXXX@hotmail.com

*****

Lupa vastausten käyttöön opinnäytetyössä

Kyselystä kerätyt vastaukset käsitellään nimettöminä.

Materiaalia voidaan myös käyttää Kehitysvammatuki 57 ry:n tukihenkilökoulutuksissa ja -toiminnassa.

Annan luvan käyttää vastauksiani

Kyllä

(Pakollinen kohta, kysely ei jatku ellei vastauksien käyttöön anneta lupaa)

Tukihenkilötoiminta

Myönnettyjen tuntien määrä:

10

20

Muu _____

Millaisia tavoitteita teidän tukisuhteellanne on?

Millaisia toiveita tukiparillasi oli toiminnasta?

Millaisia olivat sinun odotuksesi?

Millaisia ovat kokemuksesi tukihenkilötoiminnasta?

Tässä on esimerkkejä siitä, millaisia asioita vastauksessa voi tuoda esiin:

Millaisia kokemuksia teillä on tukihenkilötoiminnasta?

Haasteita ja onnistumisia?

Miten teidän tavoitteet näkyvät tapaamisissa?

Millaisia tapaamiset ovat?

Onnistumisia, epäonnistumisia?

Kuvaus yhdestä tai useammasta tapaamisesta?

Minun kokemukseni:

Tuliko mieleesi jotain muuta, mitä haluaisit jakaa tukihenkilötoimintaan ja sen tavoitteisiin liittyen?

Kiitos vastauksesta ja mukavaa kevään jatkoa!

Liite 4

Tukihenkilökoulutus 23.4.2019 Ryhmätyö materiaali

Tavoitteet:

Sosiaalisten suhteiden lisääminen
 Tukea 18-vuotiaan itsenäistymistä
 Vapaa-ajan toimintojen tukeminen
 Itsenäistyminen/rahan käyttö
 Itsenäistyminen/muutto
 Harrastustoiminnan ylläpito
 Itseluottamuksen nostaminen
 Monipuolisen harrastustoiminnan löytäminen
 Oma-aloitteisuuden tukeminen

Toiveet/mielenkiinnon kohteet:

Sealife	Eläinten katselu
Linnanmäki	valokuvaaminen
Elokuvat	televisio-ohjelmat
Kahvila	Suomen linna
Kaupungilla käyminen	Tietokoneen käytön opettelu
Yhteinen ajanvietto	Uuden puhelimen käyttö
Shoppailu	Festivaali
Rahan käyttö	Kerhot
Uusi kaveri	Askartelu
Tapahtumat	Puistossa käynti
Konsertit	Teatteri
Kirjasto	Karaoke
Risteily	Baari
Ratikka-ajelu	Metron käyttö
Jääkiekko pelit	Junalla matkustaminen
Keilaus	Laskujen maksaminen
Talvipuutarha	Kuoro
Kaupassa käynti	Uusien taitojen opettelu
Leipominen	Kauneudenhoito
Retket muihin kaupunkeihin	Ratsastus
Oppia käyttämään pankkikorttia	Lenkkeily
Museo	Matkustaminen

Liite 5

Toimintaa Helsingissä:

(Listatut linkit avattu 26.4.2019)

Erilaista tekemistä Helsingissä

<https://www.myhelsinki.fi/fi>

Menovinkit, Helsinki

<http://www.menoinfo.fi/>

Kaupunki taskussasi. Tapahtumia Helsingissä

<https://www.stadissa.fi/>

Helsingin kaupunki. Tekemistä ja toimintaa nuorille

https://www.hel.fi/nuoret/fi/Tekemista_ja_toimintaa/

Halvat hovit Helsingissä Facebook ryhmä

<https://www.facebook.com/groups/345676458863278/>

Harrastushaku

<http://nk.hel.fi/harrastushaku/>

Liite 6

Esimerkki tukihenkilön kokemuksesta

Kysely Tukihenkilöille

Kyselyn vastauksien käyttöön on pyydetty lupa vastaajilta.

Tekstistä on korjattu vain lukemiseen vaikuttavat kirjoitusvirheet. Kirjoitusasu on säilytetty alkuperäisessä muodossa, jotta tekstin aitous voidaan säilyttää.

Toiminnalle myönnetty tuntimäärä: 10 tuntia

Tavoite: Monipuolisemman harrastamisen mahdollistaminen, sosiaalisten suhteiden ja itsenäistymisen tukeminen.

Toiveet: Toivoi, että pääsee uimaan, shoppailemaan ja muutenkin viettämään vapaa-aikaa esim. tapahtumien parissa.

Tukihenkilön odotuksen toiminnalle: mukavaa yhdessä tekemistä tuettavan toiveiden ja tavoitteiden mukaan.

Kokemus tukihenkilötoiminnasta:

Olemme tuettavan kanssa toimineet yhdessä noin neljä kuukautta. Ensimmäisellä kerralla oli vähän jännittävää (varmasti molemmin puolin), mutta tilanne oli rento ja oli helppo tutustua. Aluksi mietin monia käytännön asioita, joista en ollut varma, mutta kysymällä ja juttelemalla kaikesta saatiin selvyys. Yhdessä oleminen ja tekeminen on ollut luontevaa ja meillä on ollut hauskaa.

Koen, että tärkeimpiä asioita on se, ettei ole kiire ja antaa toisen rauhassa tehdä. Olemme oppineet toimimaan hyvin yhdessä. Monesti huomaan, että tukiparille on iskostunut mieleen, ettei ole hyvä mieltä ja ei saa viivytellä, ja hän stressaantuu siitä. Näissä tilanteissa muistutan, että meillä ei nyt ole kiire ja saa rauhassa pohtia ja tehdä niin asiat sujuvatkin paljon luontevammin. Tämä rytmin vaihtaminen on itsellekin mukava asia, mutta ei aina niin helppo sillä se kiire ja nopeuteen pyrkiminen on niin kovin iskostettu tässä maailmassa meihin. Tästä olisikin hyvä ottaa mallia omaan elämään ja sanoa itsellekin, että ei ole kiire ja saa tehdä rauhassa.

Kuvaus tapaamisista: Käymme uimassa ja vesijuoksemassa. Näemme tuettavan kotiovella ja lähdemme yhdessä uimahallille. Tuettava toimii ratikassa suht itsenäisesti, matkalla juttelemme edellisten päivien kuulumisia. Hallilla käymme läpi miten kassalla toimitaan ja sitten tuettava asioi itsenäisesti niin, että olen läsnä, jos tarvitsee apua. Pukkarissa ja suihkussa kaikki sujuu melko itsenäisesti ja välillä muistutan joistain asioista ja kyselen: "Mennäänkö saunaan vai uimaan ensin?" Vesi on aina aluksi kylmää ja kannustan tukipariani veteen ja juttelemme siitä, kuinka se aluksi aina tuntuu kylmältä. Välillä uinti allas on jätetty väliin yrityksen jälkeen ja menty lämpimään altaaseen. Parempi fiilis on jäänyt molemmille, kun ollaan voitettu kylmävesi ja päästy altaaseen asti. Uintien jälkeen ollaan vielä käyty kahviossa kaakaolla.

Haaste: Uimahallilla hiustenkuivaus on ollut käytännön haaste, kun tuettava positiivisesti haluaa itsenäisesti kuivata ja se ei aina oikein onnistu, eikä hän halua, että neuvon. Hänelle sopi, että hän kuivasi minun hiukset ja minä hänen. Tuettavan äidin toive oli, että hiukset kuivataan.

Toivon, että toimintaan saataisiin mahdollisimman monipuolisesti mukaan uusia ihmisiä. Toiminta on mukavaa ja a

Liite 7

Esimerkki sivu toiveet ja tavoitteet lomakkeesta. Kuvat: <http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

TOIVEET

Paikat

